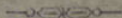


Kristitütar.

Mjalooline jutustus Gesti-
maa Katoliku usu ajast.



Kirjutanud J. Järw.

Tallinnas.

A. Laurmani raamatukaupluse kulusi.

Kristifütar.

Mjalooline jutustus Gestimaa
Katoliku usu ajast.

Kirjutanud J. Järm.

Tallinnas.

R. Laurmann'i raamatukaupluse kulusiga.

Дозволено Цензурою Дерптъ, 10. Мая 1891 г

ESSEY TA Fr. B. Kreutzwaldi nim.
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

J. R. 911

Печатано въ Типографіи А. Зейдельберга въ Вейсенштейнѣ.

Kaks meest tulivad furnuaiale. Ühe haua juures, mille künkas värskelt mullast, jäinwad nad seisma, waatafiwad haua pääle ja õhkasiwad.

„Zumal, Issa pojute, Püha ristike!“ ütlesiwad siis mõlemad ja hakkasiwad kaewama. Töö läks ruttu edasi, sest nad ei teinud mitte uut hauda, waid kaewasiwad wana lahti, kuhu hilja maetud. Kui töö poole pääle sai, küsis üks teiselt:

„Kui palju sirakaid sa said ka selle eest, et ise ära matšime?“

„Ei lugenud; aga palju ei olnud.“

„Mina sain wiiskümmend. Saab näha, kui kaua nad nüüd matmata peawad. Minul küll neile matuseraha maksta ei ole.“

„Minul ka mitte,“ kostis teine. „Tehku mis tahawad.“ Löögu seinä pääle wõi kiriku ukse külge. — Aga mis nad sulle pihtimise pärast ütlesiwad! Minule paniwad jeda ka patuks, et ma olla naese ilma pihtimata lasknud ära jurra. Teab jeda nende Zumalat, mis ta kõik tahab. Mis ma wõisin teha, aga ma teda pihtida mõisinud.“

„Ei ma kuulnud pihtimise pärast sõnagi,” rääkis teine. „Lapse hinge ikka lubavad ilma pihtimata välja minna. Ta ep mõista veel rääkida. Millas ja ka ise pihtimas käisid?”

„Mina nende pihtimist tean,” ümises küsitaw wastu ja wiiskas mulda välja.

„Mina käisin kewadel juure=reedi nädalal,” seletas küsija ise edasi. „Kes tohtis minemata jätta. Ühwardati kirikus kõwaste, et need saada ära wanuutud, kes pihtima ei tulla ja pattusid üles ei tunnista. Rooma paap lubada need kõik kiradile, kes ei pihtida. Läksin siis ikka ja rääkisin talle mis mõistsin.”

„Tont wõtku nende Rooma paabi ja pihtimise,” pahandas teine, „mina neist ei küsi. Ühe ainja korra olen nende pihtilaua juures käinud, aga mis nad saiwad sest? Pooli asjugi ma ei rääkinud. Andeks andis siisgi. Rumal wafikas. Parema palun ikka meie wana jumalat; kui ta iga kord ka ei aita, aga ega ta minu käest ka nii palju ei nõua, nagu nende täitmata kotid. Küll neil meie pattude pääle filmad on, aga ise teewad põrgu tegusid. — Oh-oh! Juba kirst paistab.”

„Jah, juba ta neil warsti käes,” tähendas teine. „Wõtku siis ja lugegu ja õnnistagu kudas tahawad, kui ilma rahata seda oskawad. Aga see on sinu oma, ta on siin. Ma katsun oma enne välja saada, mul piisikene.”

Jätame neid nende furnukirstusid kistuma ja kuulame lähemalt, kes nad on. Nad on kaks talumeest

Geestimaa Katoliku usu ajast. Üks nendest on oma naese, teine oma lapse ilma kirikliku õnnistamiseta maha matnud, osalt seepärast, et matuseraha maksimisest pääseda, osalt seepärast, et neil, nagu ka kõigel muul siit maa rahwal, Kristiusest weel väga vähe tundmist oli. Nende tegu on ülematele ilmsiks saanud ja nad peawad oma furnud ise huaast üles wõtma, et need siis preestri läbi kristlikul kombel wõiks maha maetud saada ja et paganlik wiis mitte ei wõiks julgust wõtta.

Sarnast pagana wiisil matmist jalajalt on meie maal Katoliku usu ajal mitmel pool ette tulnud, siis ijaaraniis rohkest, kui see usf siin esimestes aastasadades oli. Saadi niijugustest matmistest teatust, siis wõeti furnud ülesse ja pidiwad nad preestri ehk munga läbi kiriklikult maetud saama. Tallinna Dominika-neri kloostri mungad, kellede wastu kirikute waimulikud mehed, preestrid ja piiskopid wiha pidasiwad, kaewawad ühes kirjas aastast 1422 ordomeistri Schwartz Lander'ile selles asjas muu seas järgmist: Et kirikuid maal vähe oli, „siis olla palju lapsi ilma ristimata pidanud surema ja ka abielu rikkujad ilma trööstita ja ilma pihtimata hauda minema. Kui wae- sed Geestilased oma preestritele vähe raha maksnud, siis olla seda jagedaste ette tulnud, et need mitte ei olla tulnud jurejatele waimulisti tröösti tooma.“ Ja kui siis talurahwas oma furnud ilma preestrita maha matnud, siis olla preestrid, ehk küll ise süüdlased, need wälja kaewada ja kiriku usse külge ehk muidu kuhugi

seina külge ülesse panna lastnud, ja, Sumalale ja inimestele järestufeks, enne neid mitte matnud, kuni nende waesed omaised seda raha ehk neid asju maksnud olnud, mis neilt nõutud.“*) — Sarnasel lool käisivad Dominikaneri kloostri mungad Tallinnast ise maad mööda ümber, nagu mujalgi Katoliku usu maades, et inimesi pihtida, furnuid matta, rahwale palweid ja usku õpetada jne, mille juures kirikute preestrid aga neid takistada püüdnud ja nende wastu wiha kandnud, sest see munkade töö puutus nende kasude külgi. Enamiste käisivad need rändaw-mungad jala, pisike altar seljas, arukordadel aga ka hobusega.

Rui mehed furnufirstud hauast wälja saanud, nägivad nad eemalt üle oru kedagi kalda rinnaht mööda tasakeste alla sõitma. Wankri pääl näitas üks suur last olema ja lasti otjas rist. Rasti ees istusivad kaks isemoodi meest.

Surnukaewajad waatasivad ja tunnistasivad.

„Pea, Loots,“ ütles teine wiimaks, „need on Mustad wennad!“

„Jah, Mustad wennad jah!“ imestles teine wastu. „Nüüd kiriku sakjal piik nina.“

Tulijad olivad tõeste Mustad wennad, selgema nimega mungad Tallinna kloostrist. Neid kutsuti jutlustajateks munkadeks, mustadeks munkadeks ja mustadeks wendadeks, nagu kõiki teisi dominikaneri ordo

*) Nõnda kirjutab Gotthard von Hansen oma selle asja kohalises raamatus ja tunnistawad seda ka mitmed wanad ajaloo kirjutajad tõeks.

munkasid. Sõna „mustad“ tuli fellest, et nende päälmine mantel must oli, kuna kirikute waimulikud mehed walget ülikonda kandiswad.

Mustad wennad olivad juba alla orgu saanud. Siit oli waewaline hobusega üle saada. Org oli mada ja ojasoonetus tema kestel sandi sillaga. Mõlemilt poolt silba oli teekoht suurte kiwidega ja kändudega täidetud. See oli küll kiriku-tee, aga siiski nii fant. Ta võis ka seda olla, sest kirikusse läidi siis jalgsi ja nõnda saadi ikka siit läbi. Mungad aga olivad hobusega, seepärast nende lugu siin pahem. Neil juhtus silla pääl õnnetus. Hobune läks jalga pidi silla puude wahele ja nii õnnetumalt, et jalg nikastas. Waevalt wedas ta wankri weel silla päält ära, selle kõrval kiwidega täidetud kohta, aga siis mitte enam. Tema nikastatud jalg wääratas uueste ühe kännu juurikate wahele ja kui see wälja tuligi, olivad ratad oma korda suurte kiwide taha jäänud, kust waene loom haige jalaga neid enam järele tõmmata ei jaksanud.

Mungad fundisiwad ja fundisiwad hobust, andiswad ka keppi, aga ei tulnud sest ühtegi.

Surnukaewajad waatasiwad haua ääres asja päält.

„Mats, läheme appi!“ ütles üks

„Läheme, Toots!“ kostis Mats.

Nad läksiwad.

„Tere, wagad wennad!“ ütlesiwad nad alla saades. „Rägive teil õnnetust olema, tulime appi.“ Nad liiskasiwad, tõmbasiwad, ei tahtnud aidata. Mungad

ise aitasivad ka, aga wanter ei haffanud weerema.

„Bagad wennad,“ ütles Toots, „hüüdke ka Jeesusest. Paluge Maarja poole.“

Bagad wennad nõotasiwad, sundisiwad, tõmbasiwad, mehed liikkasiwad, hobune tõmbas ka ja juba aitas. Wanter hakkas üle kiwide weerema! Hobune aga lompas kõwaste.

Kui nad kiwidest üle saanud tajasema tee pääle, tikkus Toots kohe hobuse jala kallale seda arstima. Ta muksis ja muutsutas teda, õõrus ja wajutas ja ise luges:

„Jeesus ja Peetrus käisid kahelkesi kiriku teed. Nende eesli jalga nikastas ära. Jeesus ütles: Dot, oot! ma tahan nikastust aidata. Luu luu asemele, soon soone asemele, Amen, aamen, aamen.“

Kui ta neid sõnu kolm kord üle lugenud, küsis ta munkadelt:

„Kas on õige nõnda?“

„Bäga õige,“ kostiwad mungad.

Toots arstis weel edasi:

„Jeesus sõit silda mööda, märke mööda, jõkke mööda, Surnu mere randa mööda. Wara jalga waperdelli, ruuna jalga rakhatelli. Püha Peetrus, tule toes, astu abis, tee haige terwes, wõta walu ära. Sooned kofku jo sobigu, weri kofku jo wedagu, luu liha loperdagu. Amen, aamen, aamen.“

Mungad kiitsiwad ka seda salmi õigeks. Toots luges ka teda kolm korda üle, kuna ta ise ifka jalga seadis ja õõrus. Kõige wiimaks luges ta Issa meie palwe, aga tagurpidi, lõpu otjast ette poole, ja siis

ühe korra õiget wiisi. Sellega pidi nikaстанud jalg õiget wiisi jälle tagasi minema.

Braegu küll ei olnud see weel sündinud, sest kui hobune minema aeti, lonkas ta ikka. Aga aegapidi wõis küll lonkamine lõppeda.

Kaldast ülesse saades rääkiswad Toots ja Mats, mis lugu neil furnutega olla, ja palusiwad munkasid neid matma tulla. Need läksiwad tõrkumata, lugesiwad furnute pääle oma ladina salmisid, piserdasiwad neid oma pühitsetud weega jne. Lõpetes andsivad nad mõlemile meestele tähed, et nende furnud õige õndsaks tegewa usu seaduse järele olla maetud ja et nad neid jälle wõida hauda panna. Kui neid selle asja pärast weel peaks tülitada tahetama, siis tulla neil munkade tähte näidata.

Mehed oliwad rõõmsad. Iseäranis armas oli neile see, et matjad raha ei küsinud. Kohe paniswad nad furnud nende rahupaika tagasi ja hakkasiwad hauda kiinni ajama. Seniks läksiwad mungad kiriku juure preestrile ütlema, et nad need ja need furnud olla ära matnud. Wististe ei üteldud jäl neile selle eest hääd sõna, sest mehed haua juures kuulsiwad kiriku poolt kui sajatawaid hääli.

Kui mungad hobuse juure tagasi tulnud, palus Toots neid ka oma kodu tulla. Tema naene olla jäl raske haige ja igatseda pihtijat. Mungad läksiwad siinagi hää meelega ja natuke ajaga oli see tee läidud. Tootsi elukoht oli kiriku lähedal.

Mustad wennad wõtsiwad oma pihtitooli ja kan-

netawa altari rataste päält maha, wiisivad sisse ja seadsiwad korralikult üles. Siin oli haige maas ja oigas; weike tütarlaps istus ta ees ja waatas kurbalt ta pääle. Mungad saatsiwad kõik siit wälja, ka lapsukesegi, kes umbes kuue seitsme aastane wõis olla; sest pattude tunnistamist ei tohi keegi muu kuulda kui jee, kellele neid tunnistatakse.

Haigel pidi wististe palju pattusid tunnistada olema, sest umbes tund aega läks ära, enne kui mungad teisi jälle sisse tulla lubasiwad. Sulk paksu paberit oli ülestunnistatud pattusid täis kirjutatud. Munk keeras paberi kottu, pani oma kloostri pitseriga kinni ja ütles Tootsile:

„Püha neitsi Maarja saab tema eest paluma ja Jumal saab kuulma. Ta on kahetsewa, rufutud südamega oma patud üles tunnistanud ja ma olen temale andeks andmist kuulutanud. Nüüd anname temale ka altari sakramenti. Ta hing on waewatud ja tahab kinnitust. Kurat on tema juures wägew olnud, aga Jumala Ema püha neitsi palwe on wägewam.“

„Kurat taganegu ära üle üheksa soo, üle üheksa järwe,“ ütles Toots.

Nüüd taheti haigele püha õhtu söömaaega anda; aga ei olnud wõimalik. Ta oli ennast pihtimise all palju wäsitanud ja wist ka äritanud, mispärast siis nüüd tema walu ja nõrkus wäga suureks läks. Ta oigas kangeste ja näitas iseäralikult rahutu olema.

Mungad palusiwad ja õhkasiwad, aga ladina keeles.

Toots, haige naese mees, palus ja luges oma

teeles: „Mina arsti, mina sobi, Jumal appi, Jeesus appi, Maarjake walu wõtma! Arsti käsi, risti wesi, püha ristifene! Awitage, awitage! Rutske furi kaugele, matke haigus aia taha, wiige walu waarikusse. Issa meie, kes ja oled taewas.“

Haige wigas edasi. Walu ei wähenenud. Toots heitis tema üle sõrmega ristifid ja käs kis:

„Hüüa ikka Jeesusesta, hõida Maarjada aitama!“

Siis pööris ta munkade poole ja ütles: „Jah, kurja wägi on suur tema juures. Ehk on jaks wiha ka weel selle juures. Kas ta ise ei rääkinud? Mis ta pihtis ka?“

Kui mungad midagi ei kostnud, hakas ta jälle edasi lugema:

„Mine ära, hõel, mine ära, furi! Mine mööda maad metsa sisse, näri haawa, näri haawapuud, wiista wiha wahtra sisse, heida armu, heida armu! Püha Peetrus, Mateus, Markus! Awe*) Maarja, janta Maarja! Jumala ristike ette, Jumala ristike taha, Jumala ristike maast taiwa! Amen, aamen, aamen.“

Haige näitas waitsemaks jääma. Meele äritus, mis pihtimisega tõusnud, jäi tagasi. Müüd ruttasid wad mungad altari sakramendiga. Nad paniwad sakramendi ande segatud olekus altari pääle, õnnistasiwad seda ja andsiwad haigele. Katoliku usu maades ei anta altari sakramendi wiina ja leiba mitte lahuse, waid segatult ja nimelt selles mõttes nõnda, et ihu ja weri, mida siin usakse, ikka ühendatud koos on.

*) Ave ja Sancta on Sabina sõnad — õnnistatud, püha, ja nendega algawad kaks Katoliku usu igapäewast palwet, Ave Maria, ja Sancta Maria.

Haige jäi veel vaiksemaks. Tal näitas kergem olema. Tema mees arvas jeda ka enese palive wäest tulnud olema ja luges siis veel ühe lugemise haige pääle. Ühtlasi tahtis ta sellega wagadele wendadele näidata, kui palju palweid tema mõistab ja kui auus ristiniimene ta on. Ta oli ara loomuga mehike, ülemate wastu ikka hää tahtmise ja allabeitliku meelega, selle eest aga ka himukas enese kohta rahulolemist ja kiitust kuulma.

Haige jäi magama.

„Aitäh Maarjale! aitäh Jeesusele!“ ütles Toots. „Eas ta magab. Kuri on wõidetud. Ta on temast eemale põgenenud. Ei minu lugemised üksi wõinud jeda wäärt mõjuda. Olge terwed, kallid wennad, tulemast! Waatage wana hõelust, kudas ta teda wae wama hakan, kui teie siia tulite ja üksi fees olite. Nüüd ma näen, kudas ta teile ja pühale ristile wastu sõitleb. Aga ei jaks. Pidi põgenema.“

Ta waatas haige pääle: „Kui vaiksel ta nüüd magab. Neitsi Maarja ise warjab teda. Küll ta nüüd paremaks saab kui ta magada wõib. Ta on muidu wäga hää inimene, ilus ristiniimene, aga — noh, wagad wennad teawad ise parem. Kuuta ikka pihtis teile. Mis ta pihtis ka oma nooremast ajast, kui ta veel minu naene ei olnud?“

Mustad wennad waatasiwad tõsiduse ja vaikimisega küsija pääle. Sellest tundis Toots, et tema küsimist talle pahaks pannakse. Pihtimine peab igawesti sala

olema. Kes õige ristiihimene tohib jelle kätte warjule waadata tahta. Toots tundis nüüd seda ja ei küsinud enam. Et ta ennast arwas wendafid pahan-danud olema, siis hakkas ta uueste uulifuißt asjust rääkima, et oma kristlißt wäärtust wagadele flooftri-wendadele selgemalt nähtawaks teha. „Ma tean weel palju lugemisi ja palweid mitmesuguste haiguste ja nõiduste wastu,“ ütles ta. „Ja Issa meie palwe oli mul juba siis pääs, kui ma kahekümne aastane noormees olin. Meie wallas tean ma weel ühe mehe, kes Issa meiet oskab. See on Baarumatfi Hannus. Aga tagurpidi lugeda ta seda ei oska. Siis loeb ta weel Hannuse naene meie wallas Issa meiet ja minu Ruuta ka. Pihtile ei taha meie walla rahwas ka palju minna. Ma käisin Lihawõtte pühade eesnädalal ja aasta pärast tahan jälle minna. Pihtiks ennast nüüdgi wagadele wendadele, aga ei tea suurt asja weel hinge taga olema. Sügise poole, kui enam teol käimist, siis juhtub enam patu asju ette tulema.“

„Aga kas teie rahwas Jumala wiha ei karda, kui nad nii wiisad on pihtil käima?“ küsisiwad mustad flooftriwennad. „Paawst Innocenz kolmas kinnitas juba 1215 aastal, et iga täis kaswanud inimene wande alla langeb ja meie kirikust wälja heidetakse, kes mitte wähemalt üks kord aastas pihtima ei tule.“

„Meie rahwas on waene,“ kostis Toots, „ja preestrid nõuawad pihtimise eest palju raha. Ka palub meie rahwas oma wanu jumalaid. Nad arwawad, et Risti usu Jumal parem ei ollagi ja enam kedagi

ei aidata, kui meie pagana aja jumalad. Aga ega mina nõnda mõtle.“

Kloostriwendade palge pääle tõusis põlastus, kui kuulsiwad, kudas rahwas Jumala kohta mõelda ja et pagana jumalate poole palutawat.

„Ah mis ilusad kõlawad Maarja palwed teie pühases keeles,“ rääkis Toots, munkade wastu hää olla püüdes. „Oh kui teie ka mulle neid mõiksite õpetada selles keeles!“

Teine munk luges:

„Ave Maria, plena gratia, dominus tecum, benedicte tu in mulieribus.“

Toots katkus järele painutada, aga ei läinud. „Ei mu keel kanna,“ wabandas ta ja soovis teist palwet ütelda. Munk ütles ka selle.

„Sancta Maria, dei genitrix, ora pro nobis vecatoribus.“

Toots kangutas ka selle kallal oma keelt, aga paremat ühtegi.

„Ütle neid oma keeles,“ käskis munk.

„Terwitatud Maria, täis armu; Issand olgu sinuga, ja õnnistatud naeste seas!“ luges Toots sõrinal.

„Teine,“ käskis munk. Toots luges niisama.

„Püha Maria, Jumala sünnitaja, palu meie patuste eest!“

„Õiged mõlemad,“ tähendas munk, „aga õpeta neid ka teistele ja oma weikestele tütrele.“ See waatas ta teraselt lapsukeste pääle, kes kurwal näol haige

ema wiletsja sängi ees istus. „Mis armas laps! Sa pead teda hästi kasvatama. Temast peaks Maria õde, nonn, kaswatatama. Kas ja ei taha teda Tallinna nonnekloostriisse anda?“

„Mis mina tean, kallis, auulit wend,“ wabandas Toots. „Ristiija ise olla ifka lubanud tema eest hoolitseda, eks saab näha, mis ta teeb. Minust küll saa ühtegi. Ma ep tohi mõeldagi niisuguste asjade pääle.“

„Ah ristiija olla lubanud?“ küsis munt teraselt, aga tase ja ise waatas haige poole. Ta tahtis tähele panna, kas see wähest unest üles pole äratanud. „Sa tunned tema ristiija?“

„Miks ep tunne,“ kostis Toots, „olin paari aasta eest ise tema juures wahimeheks ja Ruuta oli lambatüdrukus.“

„Armastas ta ka oma ristilast?“

„Mis mina waene, kallid herrad wennad, sellest tean ütelda. Enamaks ifka pidas, kui teisi oma rahwa lapsi. Ega ta laita jaks ole, mõnikord aga äkilise meelega.“

„Kas tal muid niisugusid ristilapsi weel peaks olema?“

„Eks ifka ole.“

„Enesel on tal ka wiis lapsi?“

„On ifka.“

„Kui palju!“

„Üks poeg.“

„Käib ta ka kirikus?“

„Eks ikka käi.“

„Kudas su kena lapsukeste nimi on?“

„Meie kutsume Madliks, aga mõisas taheti teist Madalleenaks kutsuda. Minu arust oleks see kui sõimunimi. Eks igaüks näe muidugi, et ta madal ja weike on, ta jo alles noor. Meie hüüame ikka Madliks. Madlike, tule siia, anna satste käele juud.“

Madlike tuli ja andis. Mõlemad mungad waatahivad teraselt ta silma. Neile näitas Madlike iseäranis armas olema. Nad ei raatsinud pilku ta päält ära pöörata. „Wõi niisugune laps,“ ütles teine floostriwend. „Ja, ja, armas laps, sinul peatsiwad ilusamad päewad ees olema, kui selles majas neid leida on. Püha neitsi wõtku sind oma hoole alla.“

„Jah“ ütles Madlike, „püha neitsi tahab mind hoida. Ma nägin eile ööse unes, ta tuli meile ja andis emale rohtu ja mulle andis ilusa, ilusa risti. Kas eit saab terveks?“

„Jah, püha neitsi saab teda aitama ja tema terveks tegema,“ kostis munk.

Siis keeras ta jutu jälle rahwa ujuliku elu pääle ja päris, kas tulla siin rahwa seas ka laulatamata abielusi palju ette, kas laulatamise asemel weel naisi rööwitawat, kas lapsi ristimata jäetawat, kas pagana jumalatele weel ohwrisi toodawat, kas kirikutes ja furnuaedadel pärast matukseid ka weel sööma- ja joomapidusid peetawat jne. Toots kostis nende kõikide küsimiste pääle jah. Küll ei olla keegi neist pattudest

enam üleüldiselt moodus, aga ette neid tulla, mõnda õige rohkesti. Tema, Toots, ise teada wanemaid, kes alla ja üle kümne aastasid lapsi olla wana pagana wiisi järele metsa maha matnud ja mõned neist lastest olnud ka ristimata. Niisama teada tema mehi, kes enestele wanal wiisil naese olla warastanud ja nendega ilma preestri lugemiseta elada, ja weel teisi mehi, kes eneste naesed olla ära wahetanud, nagu wanast wahel tehtud. Ohwrisi wiidawat wanadele jumalatele weel igal pool ja Risti usu Jumalat põlatawat.

Mungad raputasiwad pääd ja ütlesiwad: „See on tangekaelne rahwas. Eigi tuhat wiisjada aastat on Issanda Jeesuse sündimisest mööda ja weel sünniwad siin päha Maarja maal niisugused pagana teod. Rängekaelne rahwas!”

Siis nõudsiwad nad Tootsi käest selgemalt järele, kes ja kus need inimesed olla ja elada, kelledest Toots tähendatud pagana tegusid teada. Toots juhatas neile niisugusid suure hulga.

„Aga kuidas elab teie paater?” küsisiwad nad siis talumehelt edasi. „Kas ta peaks auusa elukombega mees olema?”

„Meie kirikusajja arwate teie? Di, sihukest ei ole enne siin kiriku pääl weel nähtud. Igaüks teab temast paha rääkida.”

„Ega ta majas naesterahwaid ei ela?”

Toots mühatas. „Noh, kus neid siis weel elab, kui mitte jäl. Tal on lapsigi.”

„Kus ta kaswatab oma lapsi?”

„Mis mina tean,“ ütles Toots wabandlikult. „Mõned on ta enese juures kodus.“

„Ta enese juures kodus!“ imestasiwad mungad. „Koguduse filma all!“

„Jah, koguduse filma all,“ tõendas Toots. „Tema enese lapsed. Igatiis teab.“

Munkade imestus ja põlastus oli suur. „Oh kui häbemataks on sinu karja kaitsejad saanud, Issand! Rõige rojasemal wiisil teewad nad sinu seadmiste wastu. Kas nõnda õpetab ta eluga oma kogudust? Kas ta ei tea pääpiiskopi tanget keeldu, et paatrite majas naesterahwast olla ei tohi, olgu siis mõni nende ealine lähidalt sugulane? Lahti peab ta saama ametist ja ta lapsed kiriku pärisorjades furmani. Kui piiskopp Tallinnas meie kaebust ei kuule, pääpiiskopp Riias saab seda kuulma.“

Munk oli äritusest punane ja ei pannud seepärast tähelegi, et süin sünnis ei olnud waimulikust mehest nõnda rääkida, sest selle seisuse liige oli ta jo ise ka. Nüüd tuli tal vähemalt see meelde, et haige uni tema kõne läbi mõits rikutud saada ja ta haas tasasemalt rääkima. Ta kirjutas Tootsi suust mitu inimest üles, kes kiriku paatri elu olu pidada tundma, kirjutas ka tema laste nimesi ja nende emade nimesi ja töötas asja kõrgemate kiriku ülemate ette wiia. Enne lubas ta ka weel teisi asjaloo tundjaid kuulatada, keda Toots nimetanud.

Nüüd pakkus Toots oma külalistele süüa. Need mõtsiwad seda wastu ja muud nad oma pihtimise eest

ta ei soovinud. Kui nad sõõnud, andsiwad Tootsile pihtitähese, et nad tema naist Ruutat pihtinud, kraamišiwad siis oma asjad wankri pääle ja hakkasiwad minema. Ara minnes ütlesiwad Tootsile:

„Aga kui Jumal peaks sinu naese ära kutsuma, hoia et sa teda pagana wiisil ei mata, nagu see lord lapse olid matnud.“

„Ei, ei,“ tõendas Toots, „teda ma nõnda matta ei taha. Mis ristiinimene ma oleksin, kui oma naest nõnda matta tahaksin.“

Mustad wennad läksiwad furnuaia poole jälle tagasi, et jäält mööda lähemasse külasse minna ja jääl jutlust pidada ja pihtimisi toimetada, nagu nende amet oli. Ka tahtsiwad nad jääl mõnda nendest üles otsida, kelledest nad Tootsi läbi paganlikka asju kuulda saanud, et neid õpetada ja noomida. Aga nad ei saanud mitte õnnelikult sinna külasse. Kui nad kirkumõisast mööda läksiwad, tuli salt inimesi jäält wälja ja hakkasiwad munkasid sajatama ja sõimama. Wiimaks wiiskasiwad nad nende wankri ümber, altari jaod läksiwad kõik maha. Mungad mõistsiwad küll, kust see oli. Kiriku preester oli saatajad saatnud ja nad üles kihutanud. Pahanduse ja häbiga läksiwad nad edasi, kui oma asjad oliwad üles korjanud.

Tükk aega pärast munkade äraminemist ärkas haige üles. Ta oli laua maganud. Kõik tundis ta enese sugu turgema olema. „Oh Jumal, kuidas need mind oma küsimiste ja usutamistega waewasiwad,“ ütles ta. „Ara tahtsiwad hinge wõtta. Ei jäta ega jäta.“

Dh Jeesuse, Maarjake, arvitage ise! Ei neist piinajatest saa midagi."

"Ara ütle, Kuutake, fanti sõna," waigistas Toots. "Suured asjad abimehed nad küll ei näita olema; ei saanud oma hobuse jala nikastusegi vastu ohtu. Aga las neid Jumal näha. Ma hakkain nüüd ka arwama, et nende lugemisest üksi ühtegi ei tule. Miks jäid ja raskemaks, kui nad üksi sinu juures sees olidwad sind pihtimas ja mina väljas pidin ootama? Aga kui ma sisse sain ja ise ka sinu pääle lugema hakkasin, siis sai sinuga paremaks. Kuutake, ma tahan ikka sinu eest lugeda ja paluda."

Saige jäi uueste magama. Toots wõttis aega ja luges tema juures oma lugemisi ja Jäsa meiet ja ka esimest ja teist lasku. Neid kahte ta mõistis kah.

Surm ei tulnud. Saige sai aega mööda terweks. Tootsil oli sellest hää meel ja ta hakkas kindlamaste munkade ja iseene se lugemiste terwekstegemise wäe pääle uskuma.

~~~~~

Toots oli Rööluksela talus peremehets, aga alles teist aastat. Endine peremees oli ühe kardetawa asja pärast kõige naese lastega siit ära põgenenud, üle mere Soome läinud. Mõisa härra oli siis enda senise wahimehe Tootsi wastu nii lahke olnud ja tema siia peremehets pannud, aina oma enese kraami ja loomadega; sest Tootsil ei olnud midagi.

Aga Tootsist ei saanud õiget peremeest. Ta abeles oma isemoodi loomuga siia ja sinna, ja õiget asja

ei olnud temast kusgil, olgu küll, et ta ennaft ise õigest ristiinimisest kiitis. Tema käest ei saanud igas asjas piiskopp oma kümnest ega mõis õigeste oma maksusi. Sellest tuli, et härja lähemal kowadel tema koha päält mõisa wahimehe ametisse Mugalassee jälle tagasi wõttis; sest jelles ametis oli ta hoolas ja krabe olnud. Seda oli ta ka nüüd uuel puhul siin jälle, midagi ei jäänud temast nägemata, mis tema ametisse puutus.

Tootji naene Truuta tallitas Mugala mõisas karja, puhastas lossi õue, tegi rohumaas seda ja teist tööd jne, nagu kõik teised mõisa orjad ja teendrid. Tema oleks küll parem Röömlukaelale perenaesest jäänud, kui mõisas orjaks olnud, aga see ei olnud tema teha.

Röömus aga oli weike Madlike, et ta mõisassee tagasi saanud. Ta uskus, et ta siin jälle ristiisa käest ilusaid riideid ja asju kingituseks saab, nagu ta enne saanud, ja et ta oma endise tutwa, Edgardiga, siin ka jälle mängida tohib. Ta oli õigeste uskunud. Tema ristiisa, mõisa omanik von Rottendorp, leidis tema selle kahe aastaga, mis ta wallas olnud, weel ilusamaks lapses kaswanud olema. Tal oli armas tema pääle waadata, ja pea oli ta temale ka uued ilusad riided kinginud. Ka andis ta oma pojale Edgardile, kes ta ainuke laps oli, luba, et ta jälle wahel Madliga seltsida ja mängida wõida, kui ka mitte iga tahes ja ilma ette antud piirideta. Selle loa üle oliwad mõlemad lapsed rõõmsad, iseäranis Edgard, sest temal ei olnud muud mänguseltsilist, kuna

Madliil neid küll oli. Ka näitas poisikene Edgard nii-  
suguse iseäralise loomu ja waimuga olema, et tema  
isa maja toredas elus ja ilus enesele küllalt armast  
lõbu ei leidnud. Tema meel ja mõte kalduiswad tõ-  
sisemata asjade ja lihtsuse poole. Madli, kes temast  
paar aastat noorem, oli küll enam elawama loomuga,  
aga siiski sündiswad nad mängides armsaste kofku.  
Suurelt osalt pidi see ka sellest tulema, et Madli, kui  
ta enne siin elanud, Edgardiga seltsides juba ka wii-  
sakamat olnut oli õppinud. Oli jo neil nende män-  
gude juures Edgardi õpetaja ja järelwaataja ikka juu-  
res, kelle juhatusi siis ka Madlikene kuulis ja tähele  
pani, mis pääle ta wäga terane oli.

Aga Rottendorpi lahkus oma ristitütre wastu läks  
weel suuremaks. Ta astus ühel päewal wahimehe  
juure ja ütles:

„Kuule, Toots, sul on kena tütar, tõeste kena.“

„Mis mina tean, pai härra,“ wastas see kõige  
alandlikumalt.

„Ma rõõmuстан oma ristitütre üle, ja tahan, ta  
peab hästi kaswatatud saama. Ta peab ka kooli  
saama.“

„Kui härra käsib, siis peab see küll sündima,“  
ütles Toots, „aga ega mina seda wõi; mina pole  
midagi. Mina ise olen härra ja minu hing ja meie  
Madlikene kah.“

„Mina tean seda,“ ütles härra, „aga sina pead  
seda hääks pidama ja selle eest truuni ori olema, kui

mina sinu Madli kooli panen. Minu ristilaps peab hästi kasvatatud saama."

"Jah, jah, kallid härra, ma liidan härrat väga palju, härra teeb kõik hästi, ja ma tahan kallile harrale ikka truu olla ja ikka kõik teha, mis härra tahab."

Toots oli rõõmus. Kui ta mahti sai, läks ta ruttu kodu ja ütles: „Kas tead, Ruuta, meie Madlike saab nüüd küll veel ilusamad riided. Härra paneb tema koguni kooli. Küll ta kiitis teda ilusaks."

Madlike ema oleks kui jumeistanud. Wist oli see rõõmu jumeistus. Siis jäi ta mõttesse. Pea watas ta enda noorema tütrele pääle ja ütles: „Aga sinule ei anna küll keegi ilusaid riideid, waeneks!"

Suba lähemal päewal oli Madli koolis. Kõik Rottentorp oli oma mõisa pääle weikeste kooli asutanud, kus ta enda paremate teendrite ja orjade lapsi natukene õpetada lastis. Pää õpiasjad olidwad muidugi tähtsamad kiriku palwed Awe Maria, Sancta Maria, Jsssa meie, kümme käsku ja mõned usuõpetused. Kes terasemad ja härrale muidu enam meele järele olidwad, need lasti kauem aega koolis käia ja neile õpetati ka kirjutust, Saksa keelt jne. Trükitud raamatu õppimist weel ei olnud, sest trükitunst, mis alles hilja Saksa maal leitud, ei olnud weel siia ulatanud. Õpetamine sündis muidugi enamiste Saksa keeles. Koolitajaks oli üks nõnda nimetatud „kirikuori," kelle Rottentorp lähema kiriku juurest siia kooliametisse oli kutsunud. Ta oli selle aja järele kaunis kene koolitaja ning muidu ka häa inimene. Kirikuorjades kutsuti sel ajal

neid inimesi, kes kiriku preestrite läbi oliwad sündinud, ja nad oliwad ka tõeste kiriku orjad. Pääpiiskopp Henning Riias oli Riia kiriku kontsili pääl 1428 aastal seaduse teinud ja selles muu seas ka seda finnitatud, „et lapsed, kes preestrite läbi sündinud, ja ka nende emad, surmani peawad pärisorjadeks tehtama ja igaweseks ajaks selle kiriku teenistusesse jääma, kus nende isa preestriks oli või on.“ Sarnased kõlwatumad preestrid ise pidiwad ametist ära heidetud saama. Seda seadust oli pääpiiskopp seepärast tarwiliseks arwanud anda, et tema walitsuse all seiswatel paatritel tihti lapsi oli, kuna Katoliiku usu waimulikud mehed ometi abielusse astuda ei tohi. Igal tarwilikul korral ei saanud see seadus küll mitte täidetud, aga üsna ilma mõjuta ei jäänud tema ka. Wähemalt mõnede ekkumiste kohta sai ta ka täidetud, ja mitmed temas tähendatud lapsed ja nende emad kirikute pärisorjadeks finnitatud. Niisugune kirikuori, preestri laps, oli ka see mees, kes Rottendorpi mõisas, Mugalas, koolmeistriks oli. Säält kihelkonna kiriku juures oli sarnasid orjasid rohkesti, nii et neid sinna liiaks oli, ja sarnasel lool wõidi neid iseäraliste tingimiste all ka mujale teenistusesse panna, mis siis ka siin sündinud.

Madli õppis selle kirikuorja juures väga usinaste. Tema terawat mõistust ja rutulist edasi-saamist pandi imeks. Seda enam tundis temast ta ristiiisa Rottendorp rõõmu ja laskis teda, kui kirikuorja kooliteadus tema kohta lõppema hakas, ka oma poja kaswataja läbi wahel õpetada. Seega puutus Madli weel enam

Edgardiga koku ja wõis temaga wabamalt mängida kui enne. Sest nüüd oli ta osalt kui Edgardi kooliõde, kombetes ka enam haritud ja nägusates riietes, mispärast siis Rottendorp nende mängimisele ja seltsimisele enam wabadust lubas.

Nii oli weikese Madli elu siin kõigiti õnnelik. Ta ei tundnudgi, et ta orjalaps oli. Ta ristiiša lastis talle koolis süüagi anda, mis muidugi parem oli kui wanemate wefine leem. Nõnda läksiwad mööda mitu aastat. Madli oli juba neljateistkümnne aastaseks saanud ja igal aastal koolis käinud, kui ka mitte ifka päewast päewani. Aga siis tuli tema õnnele äfiline lõpp. Küütel Rottendorp hakkas märkama, et tema poja tundmused lõsfiwahi tütre wastu wististe mitte enam ainult lapselikust sõbrusest juhitud ei ole, waid wist ka misgifugust teisest kindlamast tundmusest. Edgard ei olnud ka enam wäga laps, waid juba sugu üle kuueistkümnne aasta. Nii wõis ifeäralifi tundmusi tema südames küll juba tõusnud olla, feda hõlpsamalt, et ta pehme, luulelise loomuga ja osalt unistawa hingega oli. Oliwad need tundmused aga wahimehe Madli kohta, siis oli see ifa teadmise järele wäga kardetaw, nimelt seepärast, et tema Edgard wälistest wiifidest palju lugu pidada ei mõistnud ja oma ifemoodi meele järele käia armastas. Ifa arwas fiin siis koke lahutust teha, muidu wõis Edgardi sugusega asi wäga pahaks minna. Tuluke pidi kustutatud saama kui ta weike on, juureks saades arwas Rottendorp tema kustutamise raske olema; sest ta tundis oma lapse loomu.

Seda oli ta ka selgeste wälja saanud, et tema Edgardi isearalised tundmused kellegi muu kohta ei käi kui wahimehe Madli kohta. Wälised seisuse waheseinad, olgu küll tugewad ja kõrged, ei olnud siin seda seespidist hingesarnadust, mis Looja ehitanud, wististe mitte lõhkuda jõudnud.

Ühel päewal kutsus von Rottendorp wahimehe ette ja ütles:

„Toots, sa ei ole enam minu oma. Ma olen sind uue peremehe omaks andnud. Täna lähed minema.“

Toots kumardas alandlikult ja ütles: „Palustan ka oma naist ja last minuga temale ühes anda. Meie ei tahaks mitte lahkuda ja ma olen härrat ikka hästi orjanud.“

„Kõik, kõik olen ma teid ära andnud, kõik lähete tükis,“ kostis härra.

„Aga kuidas härra ristilapsaga jääb? Kas tema kah?“

„Jah, tema kah!“

„Seesuke olgu härraga, Seesuke meiega,“ ütles Toots, — „tea kuhu siis saame wõi kes meie uus härra on.“

Selgamaal päewal pidi Toots oma perekonnaga Mugalast lahkuma. Mineku pääl läks Madli oma ristiijat weel jumalaga jätma ja tänama.

„Täna teid wäga, kallid härra ja ristiija!“ ütles ta ja hääle wärises enesest liigutuse pärast. „Ma olen waene halb laps, aga teie olete mind nii hästi kas-

watanud, katnud ja koolitanud. Tänan südamest selle kalli armu eest!”

Ta võttis herra käe ja andis sellele suud. Tema ilusad selged silmad olivad niiskeks lõõnud, ta süda tundis tänu kõrval ka haledust, et siit pidi lahkuma, kus ta nii väga õnnelik olla võinud. Ta ei olnud sellest käest lahti lasta tahtnudgi.

Rottentorp rääkis temaga paar sõna ja kinkis talle ühe trükitud Uue Testamendi, mis paar aastat waremalt Sakjamaal oli trükitud. Madli oli siin koolis wiimisel aastal küll pisikest usuliku sisuga raamatut trükit kirjaga näinud, aga Testamenti seni ajani ainult kirjutatud kirjaga. Seepärast oli ta selle kingituse üle väga rõõmus ja ei teadnud, kuidas kinkijat tänada. „Lase olla, armas laps,” ütles see. „Sa võid seda raamatut lugeda ja saad temast armsaid asju leidma, aga hoia teda hästi, et teised teda lugeda ei saa, kes ehk seda oskaksivad. Sa tead, et rahvale on pühakiri keelatud. Aga ole sa ikka häa laps.”

Selle päale jättis Madli ka Edgardi jumalaga, mille juures neile mõlemile piisarak palgele weeresivad. Madli hakkas nuttes minema. Tema haleduse ja ingliiviihilise oleku läbi sai ka tema ristiusu süda liigutatud. „Ära nuta!” ütles ta temale järele. „Uues kodus saab sul väga häa olema. Ma olen teie uue peremehega sinu pärast rääkinud.”

Lapsuke keerab usaldusega ümber ja küsis: „Kes on meie uus herra? Kuhu wiiake meid?”

„Teie lähete Natla härrale; ta on väga häa herra,” kostis Rottendorp lahkesti.

„Ah, Matla, jee mõis ei olla siit wiist mitte kaugel,“ ütles laps lahkestalt ja läks.

Rottendorp keeras oma enese tuppa, pani ukse kinni ja istus. Ta näitas iseenehes rahutu olema. Täki aja pärast liikusiwad tema huuled taseaste: „Kallis, kallis laps. Kes oleks wõinud arwata. Kui armas on ta mu südamele! Ma oleks ta kõige paremaeste üles kaswatanud ja koolitanud, aga mis ma wõin parata. — Oh et niisugune ometi päris mu oma tütar wõiks olla!”

Kui Madli härra juurest tagasi tuli, ronis tema pisike õeke juba rattile. Ema küsis Madli käest: „Mis ristiiša ütles ka?”

„Ta ütles,“ kostis laps, „meid wiitawat Matla härrale ja Matla härra olla ka hää härra.”

„Seda praegu küüdimees ütles juba,“ rääkis isa „et ta meid Matlasse wiia, — ükskõik, kuhu wiiakse.”

Mad istusiwad pääle.

„Matla ei ole kaugel, isa, kas ei ole?“ küsis Madli Mugala õuest wälja minnes. „Ma mõtlen, ma saan weel ristiiša näha. Ah, Rottendorp on wäga hää ristiiša.”

„Ma Zumal, tütreke!“ õhtas ema ja kuiwatas filmi. „Ei sinu jalad küll enam Mugalasse saa. Kes hoolib meie sugustest! Eks ole küllalt sedagi armu, mis sa temalt juba saanud.”

„Ara kurwasta, ema,“ ütles Madli nende sõnade pääle. „Bon Rottendorp on jo minule wäga hää ristiiša olnud. Matla härra on wististi ka niisama

hää. Ta oli eile siin ja rääkis minuga wäga lahkeste.

„Siin oli?“ küsisiwad ema ja isa. „Eile? Oli siis küll seesama, kes ka meie juures käis ja korra meie pääle waatas.“

„Nujah!“ finnitas naesterahwas üksi weel juure. „Eks tal olnud ka tarwis oma asju enne hinna maks- mist näha. Ega Rottendorp meid muidu pärast temale ei annud. Kuri hing!“

„Ara ütle kurja sõna,“ waigistas mees. „Ta on meile ka —“

„Ara ütle,“ hüüdis naene wihaselt wahela. „Kes weel peab ütlema, kui mitte mina? Sajatama peaksin ma teda. Minu müüb ta ära ja mu laps! Sinust ma ei räägi.“

„Ole ifka rahul, kulla Riita,“ palus Toots. „Ta on ometi meile ka palju hääd teinud. Waata, kui ilusad riided Mablil seljas. Ja kudas ta teda kooli- tas! Misjuguft näputööd mõistab Mablil juba; kui kenaste ta wõib lugeda ja kirjutada ja weel kõik Saksa keeles! Mis oleks ta kõigest sellest teadnud ilma selle ristiisata? Ja kes ristiisa on nende seas meie suguse lapsele küll enam armu näitnud?“

„Ristiisa! Ristiisa!“ kordas naene ägedalt. „Mi- dagi ma ei räägi enam; ma olen wait.“

Tema paled, milledest küll kehwas aga ka ilu pais- tis, õdgasiwad. Ta oli enam äritatud kui orjalikust loomusest oleks wõinud arvata. Kui aga nüüd ka tema tütrekene oma ilusa pehme häälega teda waigis- tama ja trööstima hakkas, kadus ärituse õdg tema

palgelt pea. Lapselik süüta sõna, lapse lahke, magus hää, tema puhas, selge film jõuavad palju. Ema palgele tõusis ärituse asemele naerataw lahtus. Ta wajutas tütre armastusega laisju.

Nüüd alles näitas Madli wanematele ka oma truiskituid Testamenti, mis talle kingitud. Ta oli enne mõtelnud, ka wanematele teda mitte näidata, aga nüüd tuli tal meelde, et nende eest teda tarwis warijata pole, sest need ei tunnud seda keeltgi, milles see oli truiskitud, ei mõistnud ka misgifugust keelt ei kirja lugeda. Tähtjas oli neil aga kuulda, et jelles raamatus Jumala poja, tema elust ja sündimisest, ta emast ja jüngeritest jne. räägitawat.

Nõnda rääkides lahtus ära müüdud perekond oma senise herra juurest, nõnda oli von Rottendorp oma poja ja oma ristitütre ära lahutanud.

~~~~~

Matlas pandi Toots jälle wahimehe ametisse. Mugalas Rottendorp oli teda selle ameti päale ettekiitnud ja Matlas oli see amet hilja tühjaks jäänud. Tootsi naene tegi kõik muud tööd, mis teistel orjade naestel teha oli, nagu ta Mugalasgi teinud. Madli pandi tuppa peremamselli juure, et sellele abiks olla ja ühtlasi tema juures ta ametit ka õppida. Tema töö oli siin kerge ja prii-aega jäi weel ülegi. Seda oleks ta õppimise päale tarwitada tahtnud, aga kahju, tal ei olnud siin õppimises juhatajat ega ka tarwilikku raamatuid. Tema tähtsam raamat oli ta Uus Testa-

ment ja sedasamagi luges ja uuris ta himuga. Rohk-
teste aga wõis ta siin näputöö asjus õppida ja õp-
pis ka. Nii oli Madli käekäit ka siin, olgu küll, et
kool puudus, üsna kaunis. Tema endine peremees
ja ristija pidi tema pärast wististe ta uue omanikuga
rääkinud olema ja tema soowi ja tingimiste järele wõis
noor tütarlaps siin nii palju lahkest leida. Oli aga
Madli mõne päewa siin teeninud, siis näitas ta herra
temast ka ta enese wooruste pärast lugu pidawat ja
oli talle iseäranis lahke. Ta rääkis temaga tihti, kü-
sis, kuidas Madli siin oma eluga rahul jne. Tütar-
lapse mõistlik, wiisakas olemine ja arulbane iludus ei wõi-
nudgi kellegi pääle, kes teda rohkem nägi, ilma mõ-
juta jääda. Ka hakati teda siin herra tahtmise järele
tema tõsi ristiniime järele Magdaleenaks kutsuma.

Rui von Gorsten — nõnda oli Natla herra nimi
— nägi, et Magdaleena raamatute sõber oli, siis an-
dis ta temale ka mõnda oma raamatut lugeda, mil-
lede poolest ta aga temast mitte wäga palju rikkam
ei olnud. Ometi leidis noor õpihimuline neiu nen-
destgi raamatutest mõndagi uudist ja wõis nende abil
oma teadmise piirid laiendada. Rui ta nende raa-
matute sisuga tutwaks saanud, sai ta weel teisi ja ise-
äranis häid raamatuid, aga mitte siit, waid Muga-
last. Ühel pühapäewal oli üks Mugala mõisa mees
Natlasse Madli ema juure tulnud ja sellele paki raa-
matuid ja ühe kirja andnud, üteldes, Mugala noor-
herra olla need tema tütrele saatnud. Raamatutest
oliwad mõned trükitud, mõned kirjutatud. Nende

faatja. oli Edgard. Raasa antud kirjast ütles ta, tema faata need raamatud oma endise tutvuse mälestuseks, teades, et Magdaleena raamatuid armastada. Raamatud võida mitmeks ajaks Magdaleena juure jääda. Kui talle neid waja, siis saada ta ise neile faadiku järele läkitama, võib olla ka weel uusi raamatuid juure faatma.

Neiu oli raamatute juures õnnelik. Ta luges neid hoole ja ijuga. Üks kirjutatud raamat teiste seas oli Johanneß Hussi õpetustest, tema ärapõletamisest ja Konstantsi kongiliumist, kes ta hukka mõistis. See raamat sünnitas terase waimuga neiu südames imetust ja kohutust. Ta luges siit Hussi õpetusi ja leidis need väga armjad ja kaunid olema. Ta nägi, kui väga nurjatu oli waimuliku seisuse elu ka wane-mates Nistiusu maades ja kuidas wahwa waimuga Hussi selle wastu wõidelnud ja kiriklist olu parandada püüdnud. Ta nägi ka, kui ülekohтусel wiisil püha kongilium Hussi pääle kaebdusi tõstnud, kui hoolimata meelega teda piinatud ja wiimaks elusalt ära põletatud. See raamat tõi kui uue ilma ärkja neiu silma ette. Seda oli kõrge kiriklik wõimus nõnda piinanud ja ära tapnud, kes nii tuline tõsiduse sõber olnud, kes woorust ja hädust õpetanud ja nõudnud nii julge meelega, nii suure armastusega. Ta oli inimeste ärapõletamisest ja piinamistest enne küllalt kuulnud, aga need õnnetumad pidiwad kõik nõiad, ketserid ehk muud suured kurjategijad olema — Hussi aga nägi ta kõige parema, kallima inimese olema. Niisugust

teada oli puhta südamega neiule liig. Sa pääle selle need muud pahad eluviisid, mis see raamat Hussi hukkamõistjatest kõrgetest waimulikuiist meestest teadis rääkida kuni paawsti eneseni! Iseäraline hirm käis neiu südamest läbi. Mõnda paha oli ta küll ka siit maa alamatest waimuliku ameti pidajatest kuulnud, aga nende kõrgetest ülematest kaugel maal oli ta lapselikult ikka kõige paremat uskunud. Paawstist enesestgi rääkis raamat kõige pahemaid häbitegusi ja kõiksugu halbu kombeid, milledest jellesama kontsiliumis, mis Hussi hukka mõistnud, ka küllalt kõnet olnud.

Raamat Hussi üle oli kui uks, mille läbi neiu kahe iseäralise ilma sisse wõis waadata, mida mõlemaid ta seni ajani wähe tundnud. Need kaks ilma olivad Katoliku kirik oma waimuliku seisusega ja Püha kiri. Magdaleena senise arwamise järele pidiwad need mõlemad teineteisega täieste kokku sündima, aga tähendatud raamatu järele olivad nad üsna teine teise wastu. Et raamat Püha kirja õpetuste ja waimu kohta õigust rääkis, seda nägi neiu ise, sest tal oli Püha kiri jaa-dawal, kust ta asja lugu järele uurida wõis, ja selle järele arwas ta, et tema raamat wiististe küll ka Püha kirja õpetajatest ja nende elust õigust ütleb.

Sellest ajast pääle läks kene neiu enam iseäraliseks. Ta oli tihti mõtetes ja luges hoole ja uurimisega oma Uut Testamenti. Mis temale enne siin mõistmata olnud, oli nüüd Hussi õpetuste läbi selgeks muutunud. Ta kaswas kindlaks õigemas kristlikus meeles, tõusis kõiges tões ja mõistuses.

Rui Magdaleena nõnda mitu aastat Atlas elanud ja juba täieks inimeseks kaswanud, tuli tema elu kohta jälle midagi iseäralist ette. Kilter oli tema ema raskest peksnud ja see täitis Tootsi südame, ehk ta muidu küll arg mehike oli, walu ja paha mõttega. Ta mõtles kiltrele kätte tasuda. Seda mõtlejõwad ka mitu teist meest, kellede wastu kilter niisamuti üleskõhut teinud. Ja nad olivad nõuu kokku pidanud, ükskord kiltre finni wõtnud ja teda kõwaste peksnud. Küll olivad mehed seda öö warjul ja määratud nägudega teinud, aga siiski tuliwad nad ilmsiks. Nad wõeti finni ja pandi wangi. Teisel wangistuse päewal oli Atlas suur pidu ja palju wõeraid koos. Herra von Horsten pühitses oma kolmekümne aasta sünnipäewa. Selleks päewaks oli ta ka kiltre peksjad karistada jätnud, millega ta külalistele enam mitmesugust pidulõbu arwas tegema.

Rui pidu täies hoos oli, kui küllalt jõõdud ja joo-
dud, siis lastis von Horsten oma wangid ette tuua ja mõistis igaühele sada kolmkümmend hoop. Oma sünnipäepäewa pidu pärast aga ütles ta sellest te-
nitud nuhtlusest igaühele nelikümmend hoop. Nii et igal mehel ainult üheksakümmend hoop. Saada
olla.

Ruheldawaid oli wiis meest. Kõige wiimsiks jäeti wahimees Toots. Rui ta maha oli tõmmatud ja mõ-
ned hoobid tema palja piha pääle antud, tungis üks neiu ümber seiswa pidurahiwa seast wälja, lastis wahi-
mehe pääle maha, karjus ja palus temale armu.

„Bisake ta minema!“ hüüdis peksmise juhataja mahatõmbajatele.

Need tahtsiwad käsku täita, aga ei saanud. Neiu oli kindlaste käd peksitava mehe ümber heitnud ja ei lastnud mitte lahti.

„Halastage!“ hüüdis ta. „Peksege mind kui tahate, aga halastage mu isa pääle! Kallis härra von Horsten, halastage?“

Peksmise juhataja, kelleks üks piduline oli, ei tundnud, kes see paluja oli, jäi aga siiski tema wahwuse ja ta paremate riiete pärast pisut tema kohta mõtlema. Aga mis aitas siin mõtlemine. Uueste käsgis ta, et neiu peksitava küllest lahti peab tõmmatama. Kuid asjata püüti tema käsku täita. Kaitseja ei tahtenud oma isa küllest. Ta palus ikka tema eest ja warjas teda.

Von Horsten nägi küll, et see Magdaleena oli, ja tal oli halb, et niisugune segadus tõusis, aga tema riütlilik uhkus ei lubanud teda wahele minna asja teisiti pöörama.

Lööjad hakkasiwad uueste tööle, et leppide abil neidu lahtilaskmisele aidata. Kui paar hoopi tema pääle langenud, kargas üks noor mees ümberseisjate hulgast wälja ja hüüdis:

„Pidage! Teda ei tohi teie peksta. Wahwus ja halastus ei ole ometi mitte süü, waid kõrge woorus.“

See oli Mugala noorhärja Edgard; sest ka tema oli isaga siin pidul.

Lööjad ei tahtnud wõõra nooremehe teeldu kuulda,

tõstsiwad tepid jälle tuulde. Keelaja ei lastnud neid maha langeda, astus wahele.

Rõik kogu oli neiu wahwusest nagu kohmetanud. Riisama leidis noore rüütli mehine wahele astumine iseäralist imekspanemist. Mis oli temal siin asja wõi õigust, keelmist wõi käsimumist?

Aga tema tahtmine jäi maksuaks. Sest von Horsten tõstis ise sõrme ja ütles:

„Laske jääda jeda korda.“

Siis lastis ta Tootsi uueste wangi wiia. Bidu-
lised aga ei suutnud Magdaleena päält filmi ära pöö-
rata. Tema wahwus ja ilu oli neid kõiki enese külge
kui wangi wõtnud.

„Kudas see on,“ sosistasiwad ühed ja teised. „Nii-
jugusel mehe pääsatal wõib niisugune tütar olla, nii
pilt-ilus, nii wapper! Ja noor rüütel Rottendorp —
mis tähendab see, et tema siin wahele tuli?“

Neiu ise oli häbist ja õnneft kui segane. Ta oli
õnnelik, et peksmine katki jäänud, ja häbelik, et nüüd
nii palju filmi tema pääle waatafiwad ja et Edgard
tema kaitsejaks tulnud.

Wana Rottendorp tundis ühtlasi tusta ja ühtlasi ka
rõõmu. Tal oli hää meel, et tema ristitütar nii wähe-
waluga pääses ja et ta temast nii ime suurt wahwust
nägi; aga wäga halb oli talle see, et tema Edgard siin
Magdaleena kaitsejaks olnud. Kas ei olnud see mär-
giks, et tema pojalt ka nüüd weel auuta orjalapse
wastu wõis iseäralisi tundmusi olla? Ehk kas ei wõi-
nud selle loo läbi isewiisilise nooremehe südames kaht-

lased tundmused kangel hool oma lapsepõlwe jeltfilise wastu õhutatud saada? Von Rottendorp kahetses, et ta poja pidule kaasa tulla lubanud. Aga kas ta wõis ette niisugust asja aimata? Ta oli mõtelnud, et Edgard mitme aastase wahje järele Magdaleenat enam ei mälestagi, — aga nüüd oli see pagana peksulugu wana tutwuse ja wist ka sõbruse — nii kartis isa — nueste üles ehitanud.

Nüüd ei rääkinud keegi piduline muust kui Magdaleenast, tema wahwusest, tema armastusest isa wastu, ja tema inglilikust ilust. Ja üks ja teine piduline tuli neiu juure ja tahtis temaga rääkida, et tema kõnet kuulda ja tema haridusest märku saada.

Magdaleena oleks kõigest meelest piduliste seast kiireste kadunud, aga ta ei saanud neist lahti. Temaga rääkides nägi igaüks, et kenal neiu tema suure wahwuse juures ka haridus oli, mis mitte orjalast, waid kui suurtsugu haritud inimest tunnistas. See pani meeled mõtted tema kohta weel enam liikuma. Niisugune iludus, niisugune wahwus, niisugune haridus ja wiisatus, — see kõik oli päris tsestaja naesterahwa eeskujud.

Neiu enese laitseja, Edgard von Rottendorp, hoidis nüüd wagusalt temast eemale. Ta süda peksis kangeste, tema tundmused ja mõtted kihawad segamine — nii ime kenaks, wahwaks neiuks oli tema lapsepõlwe sõber kaswanud ja niisugune lugu oli temaga siin sündinud!

Kui piduliste jutt ikka weel mitte wahwa neiu ja

tema kaitseja päält ära ei pööranud, palus wana Rottendorp von Horstenit, et see külalised tuppa kut-
suks, ja sääl siis muud asju kõnestsse saaks wõetud.
See oli ka Horsteni soov. Kohe palus ta wõõrad tuppa
ja ütles:

„Armsad pidulised! Ma tahtsin nende nurjatumate
karistamisega pidurõõmu wahel teile natukene ijeära-
list ajawiidet pakkuda. Palun wabandada, et selles
niisugune segadus ette tuli. Zätame siis nüüd selle
tühja asja ja laseme midagi muud tähtsamat kõnestsse
tulla. Härra von Rottendorp on kirjade uuriija, tema
saab meile midagi nudist jutustama.“

Selle pääle wõttis wana Rottendorp sõna ja üt-
les: „Jah, sõbrad, mul on suurest uudisest jutustada.
Meie aastasada lõpeb kõige suurema uudisega, mis
ial wõib päikese all kuulnud saada. Ei olnud sellest
weel küll, et selles aastasajas trükkikunst ja mitmed tei-
sed tähtsad kunstid on üles leitud, ei, ka üks uus
ilm on leitud. Leidja on Hispanlane Kristof Kolum-
bus. Nagu mitmed teie seast teawad, astus ta nüüd
ligi paari aasta eest, 12. Oktobril 1492, selle uue
ilma rannas maale. Zuba on sellest uuest ilmast
tähtsaid teatusi ka meie juure ulatanud. Uus ilm on
lõpmata ilus, ära arwamata suur tema looduse rik-
kus. Ja juur on ta, mitte kui jaar meres, waid tõ-
sine juur ilm. Hispania on uhke ja õnnelik selle lei-
duse juures.“

Kui kõneleja uue ilma ilust ja rikkusest pikemalt
jeletanud, hüüdsiwad mõned sooja pääga pidulised
waimustusega temale wahela:

„Elagu uus ilm! Elagu Hispania ja Kolumbus! Aga kahju, et meie wanemad nii lollid on olnud ja selle maa leidmata jätnud. Oleks nemad tema leidnud, siis oleks ta meie päralt olnud, ja siis hõiskaksime nüüd jälil ilusas ilmas von Horsteni sündimispäewa pidulauas. Ah, see oleks tubli! Aga nüüd ole ainult selle weikese Maarja maa lapikeseга rahul.“

Seega olivad piduliste meeled Magdaleena ja tema kaitsmise loo juurest laiemale lahutatud ja jälle wältas pidulust edasi. Söödi, joodi, rõõmustati ja tant-
fiti kange õhinaga.

Noor Rottendorp aga oli mõttes ega ihaldanud ta ühtegi lõbu. Seda ei pandud tema juures ka wõõ-
raks, sest umbes sarnane oli ta enamiste ifka. Ometi oli tema südames seekord enam kui arwati. Tema mõtted ei saanud lahkuda selle juurest, keda ta kaitsenud. Ja kui õõ kätte tuli ja teistel libedam tant-
su õhin oli, siis teadis ta kohta leida, kus ta isekesks temaga rääkida wõis. Tema sõnad neiu wastu olivad tõsi-
sed ja lühikesed ja lõpetks tähendas ta temale, ta ei wõida sellest päewast saadil enam teda unustada.

Wististe oli see tõotus kindlast südamest tõusnud; sest pea pärast seda pidu sai Magdaleena Edgardi käest kirja, milles see jälle iseäralist soojust näitas. Neiu ei näitnud tahtma oma meeli segada lasta. Ta saatis kirjatoojaga kohe wastuse tagasi ja palus selles, et Edgard ial enam niisugusel wiisil tema pääle ei mõtleks, parem teda koguni unustaks. See sõna ei sündida tudagi tema kohta, et Edgard teda ei tahta

unuštada. Ainult paha wõida sellest tulla ja ei üh-
tegi hääb, sest tema, neiu, olla alatu, kõlwatu orja-
laps, Edgard aga suurtõugu ja kõrge auuga aadeli-
mees. Neiu omalt poolt saada tema wastu tema roh-
kete häätegemiste eest küll alanduses surmani tänulik
olema, aga muud iseäralikumad tundmused ei tohtida
nende wahel sugugi ruumi saada.

Need mõtted neiu poolt oliwad wististe õiged, aga
palatwa hingega noormees ei tahtnud oma iseäralises
loomus nende järele teha. Ta kirjutas neiuale mõne
nädala pärast jälle ja ikka weel jälle, ning iga uue
kirjaga näitasiwad tema sõnad weel soemaks minema.
Et Magdaleena teda weelgi parematele mõtetele püü-
dis saata, sellest ei näitnud ta kui midagi mõistma.

Horsteni sündimise päewa pidul jäi wahimees Toots
küll karistamata, aga lähemal päewal pidi ta siiski
selle kätte saama. Ometi jäeti Magdaleena palumise
pääle tema karistus üle poole kergemaks ja anti talle
ainult nelikümmend. Siiski ei muutnud see nõrgen-
datud karistus tema südant, ehk see küll arg oli, ei
kristlikumaks ega ka muidu paremaks. Tema südames
tõusis kiltre wastu weel suurem tasumise himu. Ta
oli kartlik ja arg küll ülemate ja suurte sakste wastu
ja ei julgenud nende wastu suuremat paha mõtet nal-
jalt eneses tõusta lasta, aga kiltre kui oma taolise
wastu oli tal tigeiduse sappi sees küllalt. Oliwad nad
jõ mõlemad mõisa ametmehed, ja siiski oli kilter tema

Triutat nõnda peksa tohtinud, ja nüüd oli ka veel tema ise filtri pärast nahataie saanud. See tema südamele rahu ei annud, nii hirmukartlik see küll muidu oli. Aga raske oli tal filtri vastu tajumist õnnelikult täide saata. Tegu võis jälle täielikult ilmsiks tulla ja siis oleks veel suurem naha täis vastu võtta olnud kui esimesel puhul. Seepärast mõtles Toots oma tarbuses enne endale kaitset ja kinnitust muretseda. Ta läks pühapäeval pärast kirikut paatri juure ja palus endale waluvõtmise sõnu õpetada. Ta tahtis hästi makssta ja soovida siis ka hästi vägewaid sõnu. Ta teadis, et nende paater kõiksugu sõnade õpetamises osav valmis mees on.

Nagu lugeja ise võib arvata, ei olnud Toots sõnade ostmise kunstis mitte wiimaste hulgas. Ta teadis ka waluvõtmise sõnu mitu jagu, aga ta tahtis neid veel muretseda, nimelt kõige uuemaid ja mõjusamaid. Päälegi oli ta wiimse peksmise juures märganud, et tema senised waluvõtmise sõnad natukene nagu nõrga jõuga olnud. Oli siis paremaid tarvis.

Kui ta paatrile oma tuntud sõna-waranduse ette fraaminud, ütles see enesel küll veel mõjusamaid olema ja nimetas nende hinda. Toots maksis hinna wälja ja palus õpetada. Paater luges:

„Jeesuke kata, Maarjake mata, kurja tepi eest, witsa walu eest. Võta ära walu, aja ära halu, maa sisse, metsa sisse, soo pääle, wee pääle, wana kurja watsadesse. Jeesust löödi pillirooga, — pillirooga, suure malgaga, ei olnud walu ühti. Amen.“

Tootsil ei olnud küll mitte hää pää, aga wäga hää tahtmine, ja tahtmine on wõimine. Tal oliwad siis need waluwõtmise sõnad mõne korra ettelugemisega käes. Kodu minnes rääkis ta ka naesele ja tütrele, et ta enesele uued waluwõtmise sõnad olla saanud ja ise oli rõõmus ja luges nad ette.

Naene nurises natuke kui ta kuulis, mis nende sõnade eest makstud ja küsis, mis tahta Toots nendega siis nii lühku tegema hakata?

„Eks juhtu meie sugusel ikka tarwis tulema,“ arwas Toots. „Wõi üht päewagi julge olla.“

„Mis sa tühja usud, isa,“ ütles Magdaleena. „See ei wõi olla, et sõnad walu wastu kaitsewad. Minul on üks raamat, selle sees õpetab üks auus mees Johannes Gufs, et kõik sõnad ja posimised, mis mõned paatrid ja mungad õpetada, tühi loba olla.“

„Olen jo nende eest hinna maksnud,“ ütles Toots kindlaste. „Patudgi wõidakse raha eest paatrite käest andeks osta, miks siis weel mitte natukest sõnu walu wastu? Oleks ikka raha, peaks nõuu kofku, tapaks nad kõik maha ja patud ostaks kah andeks kõik.“

Neiu waatas kahetsewal pilgul isa pääle ja rääkis: „Pattude andeks müümine on weel jõledam pettus kui sõnade müümine. Minu Püha kirja raamatutes ei ole kusgil sõnade ega pattude andeks müümine lubatud. Usu mind, isa, ja saa aru, kudas wõib kuri tegu sellega Jumala ees kustutatud saada, kui selle eest inimesele raha maksetakse?“

„Aga kudas nemad oma patud raha eest andeks

jaada wõiwad?" küsis Toots iseseiswas kindluses.

„Nemad ostawad raha eest ainult kiriku wanemate lahkuse enestele tagasi," ütles neiu, „aga õigust Jumala ees ei wõi keegi rahaga osta. Ka seda ütleb Johann Hufš selgeste.“

„Mis meie teame," segas isa. „Kui nemad seda teewad, eks siis pea ikka uskuma, meie oleme nende wastu rumalad. — Ah, nujah," ütles ta siis ruttu edasi, „kui nende eneste ees wõib süüd nii kergesti andeks osta, siis wõib seda ka nende Jumala ees. Üks fakt oli, ja tead, kahel orjal keeled juust ära lõiganud ja pärast nad raske piinaga ära tapnud. Selle eest mõistatud talle, et ta kirikule peab wiiskümmend marki maksma ja ta on praegu nende seas niisama auus mees kui enne; seega on tema süü siis selle raha eest taja. Miks siis nende Jumalaga nõnda ei peaks olema? — Oleks aga ikka raha oleks!“

Magdaieena ei jõudnud tema ebausku murda, ehk ta seda küll ka enne juba katsumud ja pärast veel katsum. Tõsise kristliku usu asemel oli inetu ebausf rahwa seas walitsemas, osalt endise pagana aegse usuga segatud, osalt oma enese iselikus loomus. Neiu terane waim aga oli selle asja kohta juba selginud, iseäranis Hufši kirjade läbi, ja tal oli kurwastaw näha, misjugune pimedus õnnetumat rahvast ka waimu poolt mattis „Oleks neil ometi Jumala sõna oma keeles jaadawal," mõtles ta, „ja kui mõnigi seda lugeda mõistaks, siis saaks ikka walguse terakesi sellesse pimedasse öösse, aga nüüd ei tea keegi midagi kristliku usu õigest walgusest.“

Ja kui ta selle asja juures veel pikemalt mõtelnud, oma Püha kirja raamatuid ja rahwa usulist elu enam ja enam uurinud, tõusis temas see liiakas mõte, kas ta ei võida ise Pühast kirjast midagi rahwa keelde ümber kirjutada ja siis mõnedelegi seda nende oma keeles lugeda ja õpetada. Ja see mõte ei lahkunud temast enam. Kui ta küll püüdis seda jätta, ennast selle päale nõrgaks ja kõlmatuks arvates, aga ta ei võinud, jüda ei saanud rahu. Kui kange jala vägi oli teda ajamas. Ja ta võttis viimaks jule kätte ja katkus painutama hakata. Aga ei saanud hakatussegagi kudagi päale. Ei saanud ühtgi sõna kudagi kofku sünnitada. Sel ajal, 1500 aasta alguse ligidal, oli küll waewalt Eesti keeles mõnda sõnakest kirjutatud, millest Magdaleena ka midagi ei olnud kuulnud. Ainustgi sõna ei olnud ta Eesti keeles kirjas näinud. Seepärast oli ettevõtte ütle mata raske. Saksa keeles mõistis ta üsna hästi kirjutada, natukene ka Ladina keele kirjas, kuid ilma selle wiimse keele õstamiseta, aga oma enese emakeele kirjutamisega — sellega ei saanud kudagi.

Ta oli esimeseks katseks Johannese ewangeliumist 15. päätüki ümber panna võtnud. See oli temale muu seas iseäranis armas. Aga asi ei läinud.

Ja waga neiu heitis põlwi ja palus Jumala poole, et see teda ta ettevõttes aitaks, tema waimu walgustaks. Kui ta mitu kord katjunud ja mitu kord palunud, hakkasiwad viimaks ometi tähed sõnadeks kofku ühinema. Kui ta veel katjunud, saidwad mõned jalmid walmisgi.

Seega oli ta enese arust juba palju wõinud: otsitud tee oli käes. Ja oli see tõlt nii hää paha kui ta oli, aga mõte oli salmibel sees ja need oliwad rahwa keeles kirjutatud. Nüüd wõis töö juba minema saada, ja neiu wõis mõnelele mõisa inimestele ja orjadele warsti midagi nende omas keeles Pühast kirjast ette lugeda, nagu ta ihaldas — ja tarwiliseks tundis. Sest sel ajal räägiti meie kirikutes peaaegu ainult wõõrastes keeltes, enamiste Ladina keeles, ja see natukene, mis mõnes kirikus rahwa keeles üteldi, oli ka nii armetu, et keegi sellest mõtet leida ega midagi mõista ei jaksanud.

Mõne aja pärast oli waimurikas waga neiu Uuest Testamendist kaks raamatut ümber tõlkinud: Johanne se ewangeliumi ja Pauluse Kolosuse rahwa raamatu. Juba haldas ta neid ka tarwitama. Ühel pühapäewa õhtul oliwad mitu inimest tema ümber ta ema juures koos, ja ta luges neile oma enese tõlgitud Jumala sõna ja seletas seda, kus kuuljad aru ei saanud, oma teadmist mööda.

Enam osa kuuljaid oliwad neiu lugemisest ja seletusest waimustatud. Neiu enese ema nuttis liigutuses, kui tütar Kristuse kannatamisest luges, ja tema emast, kes ka risti all seisis. Ka isa süda oli liigutatud, kui ka ilma selgema arusaamiseta.

Kui neiu lõpuks Kolosuse rahwa raamatu kolmandast päätlükist luges, et meie üksteisega pidada kannatama ja teine teisele andeks andma, küsis Toots lohe järsku wahelt: „Aga kas me siis filtrele ka peame andeks andma? Mis seisab seal filtrite pärast?“

Magdalena kostis, et Püha firi mitte üfsikute kofta eeskirju ei anda ega ka kedagi oma nõudmiste alt wälja ei arwata. Mii pidada küll ka kiltrele andeks andma.

„Siis ja ei tea seda asja hästi,“ ütles Toots. „Nõnda see olla ei wõi. Ta tapab ju ema kas wõi furnuks, ja mina pean ikka kõik andeks andma. See jutt pole kudagi. Näh, praegu tuleb meelde — ühekorra rääkisid ja, et Jeesuse ise olla teisi piitsuga kirikus laskutanud, ja mina ei wõi siis weel kiltrelegi anda. Kõigile oleks neile waja.“

Magdalena seletas, et tasumine olla Jumala päralt. Sellest ei tulla ka midagi hääd kui meie tasuda püüame. Meie ülemad saada selle läbi meie wastu weel enam äritatud, meie elu saada seega raskemaks, ja hõlpsaste wõida meie tasumise tööd ka teatavaks saada ning siis olla karistus raske. Kas isa ise ei mälestada?

Nüüd löi Toots kartlikuks ja andis järele. „Ja, parem oleks ikka küll talle andeks anda,“ ütles ta. „Siis ei oleks uut nahatäit karta. Testament on ikka hästi tehtud.“ Tema agara ja ara loomu järele oliwad sarnased arwamised tema koftast wist õiged.

Mõne nädalaga oliwad Magdaleena lugemise tunnid üle mõisa tutwaks, räägitawaks asjaks saanud. Ta pidas lugemisi igal pühapäewa õhtul ja tuulajaks oliwad temale enamiste kõik mõisa rahwas. Tema sõna oli elaw ja süütaaw, tema kõne selge ja waimukas; selle juure weel tema armas, mõistlik wiis ja

aruldane iludus, see tegi teda paljude meelest kui uueks Püha neitsiks. Ei olnud keegi rahwa seas unesgi kuulnud Jumala sõna selles selguses, selles waimus, selles armastuses, nagu jeda nüüd Magdaleena juust kuuldi. Inimesed oliwad waimustatud temast ja ta lugemistest. Kui tema Jumala poole palus eht kurbasid Jumala sõnaga trööstis, siis hiilgasiwad ühtlasi tema ilusad sinised silmad nii elawas armastuses, nii kindlas usus, nagu oleks ta taewalik olemine. Ka ümberringi wallast käisiwad inimesed tema lugemise tündidele ja saiwad täis imestust ja liigutust, kui nad teda palwes nägiwad ja kuulsiwad.

Härra von Horsten teadis kõik, mis tema pere mamsel — jeda oli Magdaleena nüüd täieste — usu asjus tema mõisa pääl tegi. Ta oli mõne korra ka ise tema lugemise tunnil käinud ja ka imestuse ja rahulolemisega säält tagasi tulnud. Sest Magdaleena oli tõeste hoopis aruldane inimene, weel enam waimu ja hinge rikkuse kui wäliste ilu poolest. Selleks oli teda suurelt jaolt tema kaswatus teinud. Oli ta jo nõnda ütelda ülema seisuse ja alama rahwa wahel pääl üles kaswanud, oli nende mõlemate elu olu nõnda tundma saanud, ühtlasi ka kauni jaotese haridust saanud, mis Johannes Gussi kirjade läbi weel iseäranis rohkesti ja uuendawalt oli selgitatud ja puhastatud. Nii ei olnudgi väga ime, et see kõrgemate aimetega terane waim nii walgustawaks tuleks üles tõusis.

Von Horsten oli wahel küll mõelnud Magdalee-

nale lugemisi ära keelata, jesi selle aja kirikliku seaduse järele ei tohtinud keegi ilmalikust seisusest inime Püha kirja teistele seletada. Weel wähem tohtis seda ilmalikust seisusest naesterahwas teha. Ka oli Püha kirja rahwa keelde ümberpanemine keelatud. Seda teadis Horsten ja wist ka Magdaleena, aga kumbgi neist ei näitnud see pääle palju mõtlema. Horsten nägi ka, et Magdaleena lugemistel tema rahwa kohta kasulik mõju oli ja, et neiu ise seda kõigest meelest tahtis, siis ei tahtnud ta teda nii kergeste keelba.

Ometi kirjutas ta sellest asjast korra neiu enese ristiisale Mugala Rottendorpile, ja küsis temalt kui juuremalt kirjatuundjalt nõuu, mis teha. Rottendorp sõitis Atlase, et imelist ristikütart tema lugemises ja kirja seletamises ise kuulda. Ta läks kui segaseks, ta süda sai palawaks, kui ta teda kuulis ja nägi. Kui lugemine lõpnud, ei wõinud ta ennast pidada. Tema rüütlikil kõrge meel näitas kadunud olema, tormilikult wajutas ta tema enese rinna wastu ja ütles: „Ah, ristikütar! Sinus näen ma kui Püha neitsit ennast!“

Kõik paniwad imeks, kui palju see härra ennast Magdaleena wastu alandas. Rottendorp isegi nägi nüüd enese üle piiri astunud olema, aga ei saanud enam parata. Kui ta lugemiselt ära läks, kihises ta pää kõiksugu mõtetest. Ta oleks kõigest meelest oma ristikütre enese juures pidanud, oleks ka nüüd tema mis tahes hinna eest tagasi ostnud, aga see pagana armastuse wimm Edgardi südames, see ei lubanud

midagi. Ja midagi ei tahtnud ta ristitütrele tema usuasjalises tegewuses ka teelda; ta oli temale nii armas. „Peaks Magdaleena asi piiskopi kõrwade ette kantama,” ütles ta Horstenile, „siis tahan mina selle eest muretseda, et säält midagi paha kellegil karta ei ole.”

Nõnda wõis Magdaleena oma armuõpetuse tööd edasi teha; ainult seda paniwad Rottendorp ja Horsten temale ette, et tema ial püha Katoliku kiriku wastu midagi ei pidada ütleva, nagu ta erajuttude järele temast karta wõida.

Aga juba oliwadgi Magdaleena lugemised kirkonna kiriku paatri kõrwadesse kostnud. Ta kirjutas selle pärast Atla härrale ja ka nei u ristiiisale Mugala Rottendorpile, ning nõudis keelatud halwale asjale lõppu. Kui ta mõne nädala wotanud ja oma nõudmisele täielist täitmist ei kuulnud tulema, kirjutas ta Tallinasse piiskopile, seletas asja kirikule karbetawaks ja palus sellele rutulist ülekuulamist.

Sel ajal istus Tallinna piiskopi tooli pääl Nikolaus Rottendorp,*) wististe Mugala Rottendorpi lell. Ta sõitis mitme doomhärraga Mugalasse, kus teda suure auuga wastu wõeti. Säält mõtles ta Atlasse edasi sõita, jättis aga selle nõuu katti, kui kaebealuse ristiiisaga oli rääkinud. Ainult kirja saatis ta Atlasse, millega nõudis, et von Horsten Mugalasse tema ette tuleks ja et nei u Magdaleena lähemal pühapäewal

*) Nikolaus Rottendorp walitses Tallinna piiskopkonda aastast 1492—1509. Ta oli waimulikkude würs tide seast lausa loomuga, hooletu ja ilma suurema waimuta mees ja iseäranis suur jookide armastaja.

kiriku juures pidada olema, kus kiriku ülematel temaga rääkida olla.

Horsten andis wiimse nõudmise Magdaleenale teada ja ütles ka, et piiskopp Rottendorp ise saada ka jääl olema ning saada ka Jumala tenistusest osa wõtma. Teatus oli neiuale küll kohutaw, aga siiski oli ta rõõmuga walmis minema, sest ta ihaldas piiskoppi kuulda ja näha saada, oli ka juba warem selle pääle mõtelnud, et temaga mõne asjade üle rääkida wõida. Müüd wõis siis sündida, mis ta ise soowinud. See pärast oli ta walmis minema, ehk küll oma jagu kartes, ühtlasi aga ka rõõmu tundes. Ta andis Horstenile sõna, ta saada soowitud ajal kiriku juures ees olema, ilma kellegi wiimata.

Lähemal pühapäewal oli Magdaleena aegjaste kirikus. Inimesi tuli täna ka õige rohkesti, sest umbes poolele kihelkonnale kiriku lähedal oli kõwa käsk antud, et kirikus peawad olema. Aga weel enne kui toredad Jumala fulased tuliwad, ilmusiwad kats unekubjat pikkade ritwadega rahwa sekka. Sest inimesed oliwad wäsinud ja jäiwad waguas pühas kojas kohe magama. Unekubjad käisiwad ühel pool ja teisel pool ja piilusiwad teraselt rahwa sekka. Kus nad ial mõne pää nägiwad liialt wiltu langenud olema, kust nad norinat wõi kõwemat hingamist kuulsiwad tõusma, sinna andsiwad oma teibaga mükju külge. Seda ei tohtinud olla, et kogudus kirikus noorstak kui piiskopp ise sisse astub.

Juba tuli piiskopp doomhärrade saatel sisse. Ta

oli torebas walges fiidi riides, kulla ja hõbedaga ehitud. Magdaleena süda paisus waimustuses teda nähes. Piiskopp läks altari ette, luges, suitsutas ja laulis liitani laulusid, aga ei ainustgi sõna rahwa keeles, päälegi ka kõik nii laisal, wintskel wiisil, et ta ise näitas magama jääma kippuma. Kogudus oli selles muidugi hästi ufin. Suigufubjade käed tiffusiwad wäsimä; sest norin tõusis ühelt poolt ja teiselt poolt, pääd tiffusiwad wankuma siin ja sääl, neid kõiki oli waja udistada.

Kui piiskopp kantslisse tulnud ja parajasti tahtis pajatama hakata, hüüdis üks hääl rahwa seast pahastelt:

„Miks ja mind müksid?“

„Mra maga!“ hüüdis suigufubjas wastu. „Kuula Jumala sõna!“

„Ma pole maganud,“ ütles see wastu. „Ma õhkasin Jeesuse poole, ja mõtled aga kõik magamise nohina olema.“

„Wait, lurjus!“ käskis suigufubjas ja ulatas talle teise müksu ridwa otsaga löua alla. „Jumala sõna kuula!“

Tülitatud mees kuulas teda küll tõeste, muud kui mitte sõna ta sellest ei mõistnud, sest kõik oli wõõras keeles. Ünekubjas jättis nüüd tema ka rahule ja läks teisi kujukutama. Seega hakkas piiskopp kantslis ka oma tööd pääle, muidugi jälle kõik wõõras keeles. Näha oli, et ta ennast ega ka kogudust kawa waewata ei tahtnud; sest wäsimus tikkus mõlemile pääle. Ta tegi

lühidelt. Pääle selle pidas ta enamiste iga sõna järelle nii pika pause, et uut sõna enam oodata ei teatudgi.

Kui jumalateenistus lõpnud, oli Magdaleena wististe rahutum kui keegi muu. Nii tehwal kombel oli piiskopp hinge-rooga andnud. Neiu oli tema sõnast õpetust, waimu ja elu lootnud, aga ei sugugi feda leidnud. Tõsiselt ja walusalt tuli temale Hufs oma õpetuse ja kannatustega meelde, sest juba selle kõrge waimuliku mehe jutlusest wõis ta märgata, mis suguse kõlwatuse wastu Hufs wõibelnud.

Pea kutsuti Magdaleena ette. Piiskopp istus mitne doomhärra ja kahe preestri keskel lauas. Neiu sisjeastumisel jäiwad nad kõik iseäralisel pilgul tema pääle waatama. Näitas wälja, kui oleks kõigil meelest läinud, mis küsimisega nad hakatust mõelnud teha. Wiimaks algas üks doomhärra ja küsis:

„Teie olete Püha kirja raamatuid rahwa keelde ümber kirjutanud?“

„Ja olen,“ kostis neiu kindlaste, „aga wäga wähe.“

„Teie olete neid inimestele ka ette lugenud?“

„Olen küll.“

„Püha kirja raamatute rahwa keelde kirjutamine on keelatud, teie langete kiriku karistuse alla.“

„Mina ei ole sellega midagi paha teinud. Püha kirjas ei seisja ka mitte, et teda ei pea rahwa keelde ümber pandama. Ja kas see ei ole kurb näha, et rahwas Püha kirjast ega ka usust nii hästi kui midagi

ei tea, seepärast ka pimeduses elab ja kõiksugu eksteede pääle langeb. Seepärast olen ma sellega, mis teie mulle süüls arwate, ainult hääd teha mõtelnud, olgu ka ainult meie nurga inimeste kohta. Minu peremees ja härra wõib ka tunnistada, et minu nõdrast tööst ühtegi paha ei ole tulnud, waid wististe hääd."

Tema käest küsiti weel, mis olla ta Pühast kirjast nimelt ümber tõlkinud ja nõuti, et ta need tõlked siia preestri kätte peab tooma ning ei ial enam seda tööd tegema ega rahwale midagi ette lugema. Karistusest jääda ta wabaks, sest tema ristija von Rottendorp olla tema eest palunud ja selle eest seista lubanud, et ta enam sarnasid keelatud tegusi ei saada tegema. Selle otsuse ütles piiskopp ise, päälegi ilma pikema ülekulamiseta. See oli tema poolt iseäralik armu andmine. Ta oli kaebduse pääle oma kaaskonnaga kohe siia sõitnud, oli ka kaebduse õige leidnud olema, aga nüüd tehti asjale nii wäga kerge lõpp. See oli Mugaala Rottendorpist tulnud, osalt ka Horstenist. Rottendorpil oli oma ristitütre kohta iseäralisi paremaid tundmusi, ja et piiskopp temale lähidalt sugulane, siis oli ta selle meelt rohkestest painutada wõinud. Siia sõites ei olnud piiskopp teadnud, et neiu, kelle pääle kaebati, Mugaala Rottendorpi ristitütar on. Ta oli siis usinaste tulnud, et ketserlist süüdi ülekulata ja selle kohta nuhtlust muretseda, aga nüüd oli Mugaalas ta meel muudetud.

Rohaline preester kui kaebaja aga oli kangeste selle otsuse wastu. Mis puutus jee temale, et kaebealune

nii tähtsa mehe ristitultar oli ja et selle ristliisa piiskopiga nii lähidalt jugulane ja sõber oli. Magdaleena oli tema ametkonnas teinud, mis tema auu wastu ja mida seadus langesse keelis; ta ei tahtnud siis nii pehme otsusega ial rahule jääda. Piiskopp andis küll otsuse ära, mis juba Mugalas suure joomapidu saatusel walmis tehtud, aga ei märkanud kaebaja südant küllalt mõista, ehk see küll Magdaleenat koguni ketseriks seletanud ja temale seaduslist ketseri nuhtlust nõudnud. Ta mõtles, kui piiskopp oma otsust awaldas, Riiga pääpiiskopi juure edasi kaebada. Selle juurest ikka pidi teine otsus tulema.

Kui piiskopp Rottendorp oma otsuse awaldanud, ütles Magdaleena: „Ma tahan häämeelega oma nõrga töö teie kätte tuua, aga ma palun teid, kõrge herra piiskopp, muretssege siis ise selle eest, et mõned osadgi Püha kirja rahwa keelde saaks kirjutatud ja rahwale tema oma keeles Jumala sõna kuulutatud. Teisels mõtlešin ma teid, kõrge herra, weel ühe teise asja pärast paluda. Mõned mungad ja paatrid õpetawad inimestele mitmesugusid nõia sõnu, et nendega seba ja teist imet teha, ja wõtawad nende sõnade eest raha. Riisamuti müüwad mõned teised mungad ja paatrid raha eest pattude andeksandmist. Herra piiskopile ei saa need asjad wiist mitte tundmata olemata. Kas ei wõiks need teod ära keelatud saada, sest need on tõeste pahad teod ja sünnitawad ka paha, kuna minu tegu, milles ma mõnda kohta Jumala sõna rahwa keelde katkufin kirjutada, kuidagi paha tegu ei wõi olla.“

Need sõnad olivad mitu waimulist meest wihaseks teinud. Rõige wihasem oli kaebaja paater Benedict Bomhatwer. Juba piiskopi otsus oli ta südamesse sappi sünnitanud; nüüd oli ta weel enam paisu läinud, nii et ennast pidada ei wõinud. „Kas nüüd ka weel ei nähta, misjugune ta on,“ hüüdis ta ägedalt. „Kas pole needgi juba ketserlikud sõnad, mis ta praegu kõrge kirikliku kogu enese ees ütleb? See on hirmus! Kohe peaks ta inkwiisitsiooni kätte antama.“

Piiskopp ei olnud oma raha mitte kaotanud. Peaaegu lahkestes waatastiwad tema pisikesed tuhnikad silmad pakjust ümargusest näost ime ilusa neiu pääle. „Waata ette, armas laps, mis ja räägid,“ ütles ta siis manitsewal toonil. „Kudas julged sina püha õndsakste gewat kristlist kirikut õpetada tahta. Kirikul on wõimuis pattu andeks anda, seda on Issand Jeesus ise nõnda seadnud, ja kõrged kiriku ülemad on juba ammu ajast saadil selle armu eest tihti ka tasumist wõtnud. Wiimaks tegi paawst Klemens IV. aastal 1349 päris kindlaks seaduseks, et kirik pattude andeksandmise eest ka raha wõtta wõib.“

„Ja mida suurem raha summa, seda raskem patt saab Jumala juures kustutatud?“ küsis neiu ja punastus läis üle tema hörna näo.

„Wait, nurjatu tüdruk!“ kätatas paater Bomhatwer. „Teie olete pääketter!“*)

*) Ketteriks nimetati ja nimetatakse seda, kes selge teadmisega oma kiriku usuõpetustest ära taganeb, ja niisuguste kohta oli testajal enamiste kange nuhtlus.

„Teie ütlete ainult, auulif paater, et ma nurjatu olla,” ütles neiu waitfellt ja julgelt, „aga teie ei tõenda oma sõna. Paremini oleks, kui teie selle sõna juures oma enese elukombete pääle mõtleksite. Aga mina seisn ilma süüta teie ees.”

„Wangi! Wangi ta!” karjus trehwatud paater. „Tal on kurat! Ta on ketser ja nõid ühtlasi.”

Koosoleku juhataja helistas. Teendrid astusiwad sisse, Magdaleena saadeti nendega ära. Nad ei wõinud teda enam küsida ega eneste ees seista lasta, sest ta tikkus sõnu ütlemas, mis nemad kuulda ei wõinud.

„Ketser on ta küll,” ütles ka üks doomhärri,*) kui neiu ära wiidud. „Sest nagu ise näeme, on ta mitmes tükkis kiriku õpetuste wastane, on ka ise teisiti õpetanud ja ka weel Püha kirja rahwa keelde tõlkinud. Aga meile on ka selge, et tema seda just mitte pole paha mõttega teinud, ja noor on ta ka weel, seepärast wõib küll temale andeks antud saada, nagu piiskopp juba otsustanud. Tema auuline ristiiisa von Rottendorp on ometi tema eest nii wäga palunud ja tema eest edespäi wastutada lubanud, — kudas wõiksite teda siis kohe kohtu alla anda. Aga õpetatud ja manitsetud peab ta saama, kuni ta jälle kiriku õnnistusesse tagasi pöörab.”

Selle juure jäadi. Paater Bomhawer ihaldas küll muudugi kohtu alla andmist, ja üks doomhärri oli ka selles nõus, aga piiskopp ise ja kolm teist waimu-

*) Doomhärred oliwad Doomkirikute waimulikud mehed ja ühtlasi piiskoppide nõuukogu liikmed.

list meest tahtsiwad teisiti ja piiskoppi tahtmine sündis.

Magdaleena kutsuti weel ette ja piiskopp ise ütles jälle temale:

„Reitsi Magdaleena, teie olete oma eluga ja iseäranis ka siin kõrge waimuliku kogu ees näidanud, et teie püha õndsakstegewa kiriku tõdepetustest mitmes tiitis olete ära taganema hakanud. Sellega olete nuhtlust teeninud. Aga teie kõrgeaunline ristiiša von Rotendorp on teie eestpalujaks astunud ja seepärast antakse teile armu, nagu juba kuulutasin. Aga üheks aastaks lähete teie kloostrisse meeleparandamisele ja patukahetsemisele, kus teie eksitusesse tikkawat hinge õige Jumala sõna õpetusega ka saab walgustatama. Teie ümberkirjutused Püha kirjast aga saawad kohe teie käest ära wõetud.“

Magdaleena palet wärwis iseäraline jumeistus. „Mina tahan oma meelt parandada,“ ütles ta, „sest kõik inimesed on ekslikud, aga mõtelge järele, kas ei ole teile enam meeleparandamist tarwis kui minule.“

See sõna täitis kõik waimulikud mehed tulise wiha, osalt ka häbiga. Nad waatasiwad osalt üksteiste otsa, osalt maha. Neiu pääle, kellele nad kohtunikudeks oliwad ja kes ise nende pääle kohtunikuks saanud, ei kannatanud nende süda waadata. See seisis ka kartmata ja kindlaste nende ees kui nende tõsine kohtumõistja. Tema silmis säras waim ja julgus, ta ilusal palgel kindlus ja õigus.

Waimulikkude kogu tõusis üles, neiu saadeti jälle wälja, koosolek oli lõpetatud. „Inglilik iludus päält,

aga seestpidi küll ketserlist waimu täis," ütles üks doomhärra. „Mitte ainult ketser," hüüdis paater Benedikt Bomhawer, „waid ka nõid, nagu juba ütlesin. Iseene se ristiisa ja kaitseja poja Edgardi on ta ära nõidunud, ütlen ma.“

Piiskopp ja doomhärrad ei tahtnud paatri uuestest kaebduštest midagi kuulda. Wanabegi süüde eest, mil lede tõsidus juba selge oli, ei wõinud ega tahtnud nad midagi nuhtlust mõista, mis siis weel uusi süüdisid kõr wade ette tulla lasta. Piiskopp oli lödwa ja loiu loomuga mees, toimetas siis, kus nõnda juhtus, enam sõbruse ja sugulase tundmuste järele, kui asja seisu mõõda. Doomhärrad aga ei tahtnud igakord tema wastu seista, iseäranis selles asjas mitte, sest mitte üksnes piiskopil, waid ka Mugala Rottendorpil oli nende kohta omal wiisil mõju.

Nüüd anti Magdaleena ühe doomhärra ja ta enese omaniku von Horsteni hoole alla. Need pidiwad temaga Atlasse sõitma, jääb tema ümbertõlgitud kirj atööd tema käest ära wõtma ja siis tema Tallinnasse floostriisse wiima. Piiskopp ise sõitis teiste härradega weel Mugalasse tagasi, sest sääl oli pidu alles pooleli. Sinna oli palju õlut ja muid jookisid ning söökisid kofku toodud, sest seda nõudis piiskopi wastuwõtmise komme, ja see piiskopp mõistis neid asju ka tarwitada. Ka ei tahtnud Mugala Rottendorp teda weel ära sõita lasta, sest ta tahtis temaga weel oma ristitütre pärast rääkida. Ta istus temaga ühte tõlda ja nii sõitsiwad nad Mugalasse tagasi.

Rottendorp arivas põhjust olema karta, et Magdaleenaga pahaste võits minna kui ta floostriisse viitakse. Oli jo mõnigi noor inimene sinna jäänudgi ja ei enam päikese valgust näha saanud. Seda oli nimelt niisugustega juhtunud, kes kellegile kõrgemale võimule või mehele vabas elus kuidagi pahanduseks olivad. Sarnased sündinud asjad ei olnud Rottendorpile mitte tundmata. Seepärast oli temal oma armja ristilapse pärast küll siin asja karta ja ettevaatlik olla.

Ta palus tungivalt, et see waga neiu weel wabaks jäetaks. Tema ise tahta ta eest wastutada; ta tahta neiu enese juure võtta, teda siin wälwada ja tema juures tööd teha lasta, kuni ta oma effitust tundma saada, ennast ümber muuta ja ennast ise murtud südamega kiriku võimule alla saada alandama. Piiskopi pää oli pidukraamist niisama aurune, nagu ta loomus muidu lödw. Ta andis sugulasele järele. Kohe saadeti kästjalg piiskopi kirjaga Matlasse ja kästi selles doomhärnat, ainult Magdaleena tõlketööd ära tuua, teda ennast aga weel sinna jätta.

Kõrged waimulikud hõrrad jõitsiwad ära. Magdaleena jäi wabalt Matlasse. See oli ka von Horsteni meele järele. Kui ilmalik isand ei teadnud tema seda aruldas neidu kuidagi süüwääriliseks pidada ja päälegi oli Magdaleena ka tema südamele kallim kui palju igapäewaseid orjasiid toffu. Ta ei oleks teda misgi hinna eest oma mõisast ära anda tahtnud.

Mugala Rottendorpil aga oli nüüd kindel nõuu, ristitütar oma juure tagasi saada, nagu ta piiskopile töotanud. Edgardi pärast ei arwanud ta nüüd selles asjas palju karta olema, sest ta oli Edgardi mõne kuu eest Tallinnasse weel õppima saanud. Noorele rüütlile ei olnud küll enam koolis õppimist just tarwis, aga isa oli märganud, et tema Magdaleenale kirju kirjutab, ja nimelt seepärast oli ta tema kaugemale saanud, arwates, et ta kodus olles neiuga mõits kottu saada, sest Mugala ja Katla ei olnud teine teisest kaugel. Tallinnas oli ta tema ka kõwa ülewaa-tuse alla andnud. Nii oleks ka selle asja pärast parem olnud, kui ristitütar ta enese juures oleks olnud. Siis oleks ta ise mõinud teda paremaSte walwada ehk, kui poega tarwis koju tulla lasta, siis teda kaugemale eest ära saata. Selleks kaugemaks kohaks mõtles Rottendorp oma wenda ja ta mõisat Lätimaal.

Ja Rottendorp pakkus Horstenile Magdaleena tagasi ostmiseks kõrget hinda. Aga see ei tahtnud ühegi hinnaSt midagi kuulda, ei üleüldse ilusat neibu ära anda. Kui oma waheline rääkimine ei aitanud, läks Rottendorp oma asjaga kohtusse. Siin põhjendas ta oma nõudmist seepäale, et temal kui ristiisal õigus olla Magdaleenat tagasi saada, et siis isalikul wiisil tema eksituse teele langenud hinge eest muretseda wõida, nagu ta ka piiskopile olla töotanud. Kohus nõudis seda lepingut teada, mis järele Horsten Magdaleena ja tema wanemad enesele saanud. Horsten pani oma ostukontrahi kohtunikule ette. See luges:

„Rüütel von Rottendorp Mugalas on oma wahi-
mehe ja selle naese Truuta nende sündinud ja sündi-
mata lastega Atla härrale von Horstenile ära müü-
nud. Tootsi ja Truuta praegused lapsed on tütar
Magdaleena, neliteistkümmme aastat wana, ja tütar
Mari, neli aasta wana. Mugalas 12. Augustil 1490“

Kui selle pääle von Horstenit weel küsitud, kas ei
tahta tema nimetatud neidu tagasi müüa, ja kui Hor-
sten „ei“ kostnud, lükkas kohtunik Rottendorpi nõud-
mise terwelt tagasi. Nii pidi Rottendorp rahule jääma
ja ristitiitre Atlasse jätma, nii halb see talle ka
oli.

Magdaleena ei pidanud oma wabadust ka mitte
odawaks. Ta pidas pühapäewa õhtatel ja homikutel
mõisa rahwale lugemisi niisama kui enne. Ta oli
Püha kirjast lugenud, et Jumalat pidada enam kartma
kui inimesi, ta arwas ka, et tema wabaduse päewad
kaugele ei saa ulatama; ta tegi siis oma õpetamise
tööd usu asjas waimustuse ja armastusega edasi.
See asi oli kord tema pühamaks püüdeks saanud, seda
tundis ta ebausku pimeduses effiwale rahwale ka wäga
tarwis olema, ta ei wõinud siis ennast kõrgete wai-
mulikkude isandate otsuse järele tagasi hoida. Riua-
satuse mõjul oli tema sõna ka weel mõjuwamaks,
tema armastus elawamaks saanud. Ja ta tegi seletusi
õigest Jumala kartusest, õigest usu tuumast, õigest
friislikust elust jne., nagu ta Jumala sõnast enesest ja
ka Husei kirjadest neid asju tundis. Ta seletas, ei

aidata preestritele pihtimine, ei sõnumiste sõnade õpimine, ei palju kordne Jēsa meie lugemine ega roosikrantsi*) lugemine, kui jūda tõewaimust ja õigest wagadusest tühi olla.

Rahwas mõisast ja ringkonnast kuulajiwad nüüd teda ka iseäralise waimustusega. Nad oliwad kuulda saanud, et nende kallist Magdaleenat kiriku juures lugemise pärast kimbutatud ja lugemist temale ära keelda püütud; see süüitas. Teiselt poolt tundis Magdaleena wāga hāsti rahwa elu olu, ihu kui hinge asjus, wōis siis oma kauni teadmise ja kauni kõnecawusega ka mõjuwalt nende südamesse rāākida, jeda enam, et ta enese jūda sellest palaw oli, millest ta rāākis. Pāāle selle püüdis ta ka ihulikuis asjus oma ligimesi aidata, nii palju kui wōis. Ta kāis haigeid waatamas ja aitas ja õpetas neid jõudu mõbda. Ta palus kurbaid ja kiltreid mitmete nende wihaaluste pärast kui ka üleülbse, et nad inimeste wastu halastust tunnesiwad, mitte nendega metslikult ümber ei kāiks. Ja ta sõna mõjus siin igal pool. Oma inglwiislikus olekus, oma tõsisēs wagaduses ja armastuses wōis ta enam ehk wāhem igale jūdamele ligi saada ja nende

*) Roosikrantis on Katoliku usus üks nōör, millele hull auguga kuulikest otja lūkitud ja mida palumise juures nõnda tarwitatakse, et palwe igakorra üle lugemise järele üks kuulike teiste juurest ilka eemale lūkatakse, mille waral siis kergem nāha on, mitu korda palwet läbi loetud on. Rāituseks on „Ave Maria roosikrantsil 50 ja Jēsa meie roosikrantsil 10 kuuli otjas, mis patusel kōik tulewad läbi paluda. Nii tuleb Ave Mariat selle kōbhase roosikrantsiiga 50 korda ja Jēsa meie 10 korda jārestiku läbi paluda. Wāhem kordade nende ja muude palwete lugemine ei pea raslemate pattude wastu mõjuma.

pääle mõjuda. Kui ta haigetele tröösti sõnu rääkis ehk isunejatele hinge rooga andis, siis tundsiwad need, kui oleksiwad taewa inglid temaga nende juure lehvinnud ehk kui oleks ta ise ilusam, püham taewaline.— Ka oma härra von Horsteni ees palus ta tihti orjade ja teendrite eest, iseäranis kui nendest mõni oli eksiinud, ja ka siin ei palunud ega rääkinud ta asjata. Kõige selle mõjul hakkasiwad mitmed teda kui üleloomuliseks olemiseks ja pühaks neitsiks pidama, ja avaldasiwad tema vastu iseäralist auukartust. Seda enam võis aruldase neitsi õpetus niisuguste südames mõjuda. Nii saiwad inimesed siin Magdaleena sõna läbi vooruslikumaks, paremaks ja usu asjus õigemale teele. Ja mitmed jätsiwad maha pimeduse tegusi ja tšumise wiha võimukamate vastu. Sellest osalt wiist tuligi, et von Horsten ka nüüd Magdaleenat tema lugemises ei keelanud. Teiselt poolt arwas ta, et Mgala Rottendorp oma ristilast küll ikka saab piiskopi juures kaitsema jõudma, kui selle pääle jälle peaks kaebatama. Ka oli Rottendorp Magdaleena eest wastutamise aina oma pääle võtnud, kuna Horsteni käest keegi midagi wastutamist ei olnud nõudnud. Siis oliwad weel ilmalikud ja waimulikud isandad sel ajal siin maal teine teisega waenus, millest ka tuli, et ühed teiste otsusi ja tahtmisi palju täita ei tahtnud.

Ühel pühapäewal, kui Magdaleena ema korterisse tuli, andis see temale ühe Ave Maria roosikrantsi ja ütles, üks peremees wallast olla selle siia toonud ja ütelnud, ta ei saada seda enam tarwitama. Jumalale ei

olla seda waja, et tema lapsed üht palwet mitu kümme lord järestiku läbi paluda. Sellest olla tema siin sinu sõna läbi aru saanud, seepärast anda tema oma roosikrantsi siia ka ära.

Magdaleena ütles: „Ja, tõe walgus saab tõusma, kui ka tema täielikum wõit meie silmadest nägemata jääb. Tõde ei põle tuleleekides, on Hufs ütelnud ja seda wõime uskuda.“

Ema jäi mõttesse, waatas tütre pääle ja ütles:

„Tütrefene! Tee, mis sa teed, aga mõtle ka otse pääle. Sina ei jõua ilma ümber muuta ja minu süda tunneb, kui oleksiwad rasked ajad sind ootamas. Minule on see Jumala sõna küll kalliks saanud, mis sina loed ja seletad, ma olen rõõmu ja õnne tundnud taevalikust walgusest, aga mu süda jaoks walus lõhki minema, kui meie paater oma soowidele sinu kohta ometi teeb wõiks leida. Ta on wäga õel inimene; sina oled weel noor, ei tunne ilma hästi. Sa ütle, kas sa tõeste tead, et nüüd see Hildebrandi härra Riias pääpiskopiks on, kes enne Tallinnas doomhärra oli?“

„Jah, seesama,“ ütles tütar.

„Nujah, rääkis ema edasi, „kui wiimaks meie paater wihaga temale kaebab, siis ei wõi Tallinna piiskopp enam sinu vastu pehme olla. See Hildebrandi härra elas, kui ta Tallinnas oli, sinu ristiiisaga juures waenus. Mina sain teda tundma, kui ta temaga weel sõber oli. Mugala härra elas mõnikord mitu nädalat Tallinnas, ja siis läis Hildebrandi härra sa-

gedaste meil, kui neil veel wiha ei olnud. Saiwad nad wihaseks, jäiwad muidugi ka wõeraks. Sildebrand ei saa neid aegu unustanud olema, ja kui temale sinu pärast peaks kaewatama, siis saab ka küll üteldama, et sina Mugala härra ristilaps oled ja tema wastutamise pääle kloostriisse wiimata jäid. Mina mõtlen, tema ei saa siis halastust tundma. Rahju, et mull seda eennemalt meelde ei tulnud."

Tütar kuulatas ema kõnet ja las kis külamehe roosifrantsi kuulikefi läbi näppude kõriseda. Siis küsis ta: „Milspärast nad siis wihaseks saiwad?"

„Jumal nende asju teab," wastas ema.

Sel pilgul tuli Toots sisse ja silmas roosifrantsi Magdaleena näpu wahel.

„Noh, mis sa hakad sellega tegema?" küsis ta temalt. „Sa iffa räägid wahel niisuguste asjade wastu, nüüd hakkad ise kuulifid lugema."

„Ega see minu pole," ütles neiu. „Üks külamees olla toonud. Ta ei tahta teda enam. Ta tahta Jumalat ilma kuulideta paluda."

„Siis wõib see roosifrantis õige mulle saada," ütles Toots. „Ilma hinnata. Kena."

Tema naene hakkas poole juuga naerma, ehk ta praegu küll nii tõsine olnud. „Ega tema ometi arusaama hakka," ütles ta mehe kohta. „Mis sa temaga siis tegema hakkaksid. Ega sa laps ole, et asju tahad."

Toots waatas pool tujaselt naese pääle ja ütles: „Mina teist aru wõin saada. Paater ütleb, et peab roosifrantsi kuulidega paluma, sina ja Madli ajate jälle teist juttu — mine teid tea."

Sellega pidi nende jutt katki jääma, sest mõned lugemise kuulajad tuliwad sisse. Kui veel inimesi tulnud, astus Magdaleena jälle Testamendiga nende ette ja kuulutas neile Jumala sõna. Täna luges ja palus ta iseäranis südamest. Ükski kuulaja ei jäänud liigutamata. Ta oli küll ammu uskunud, et tema luge-

mistele kord lõpp teha, ja et ehk ka tema wabadus temalt wõetaks, aga senini ei olnud ta neile mõtetele palju maad andnud, weel vähem ennast neist kogu-
tada lastnud. Müüd aga oliwad need mõtted ema sõnade õhutusel sügawamalt tema hingesse tunginud. Iseäranis oli ema tähendus pääpiiskopist Hildebrandist teba mõtlema pannud. Temal oli, kui oleks tema wabad päewad loetud. Selle juures mõtles ta raske meelega iseene ja oma weikese noore koguduse pääle. Ta oli siin tõewaimu äratanud, selgemat, puhtamat usku inimeste südamesse istutanud, õige elusõna seeme, mis ta külwanud, oli kaswama, haljendama lõõnud, mida ta rõõmuga nägi, — see kõik pidi temast ilma hoolitsejata maha jääma, jälle tühja minema ja otsa saama, kui tema wabadus temalt saaks wõetud. Ei olnud siin ühtegi, kelle hoolde tema weike karjakene oleks wõinud jääda, kes temast algatud tööd oleks wõinud edasi teha. Keegi tema seltsilistest ei mõistnud Püha kirja lugedagi, sest keegi ei mõistnud Püha kirja keelt, ei teadnud ka oma enese keeles lugemisest midagi. Ainult Magdaleena enese ema wõis Saksa keelelifest Testamendist natukene aru saada, aga see ei ulatanud selleks, et teistele midagi ette tõlkida. Päälegi puudus temal ka muidune laialisem teadmine ja julgus. Armastust asja vastu oleks tal küll jaotene olnud, see oli tütre äratawal sõnal tõusnud, aga sellega üksi ei wõinud midagi.

Need ja muud jeda seltsi mõtted oliwad Magdaleena hinges liikunud, kui ta tänast lugemise tundi alganud. Sellest oli neiu sõnadele iseäraline liigutamise mõju tulnud.

Lugemise tunni lõpul awaldas neiu seltsilistele mõtteid, temale wõida ehk juba pea wõimatuks tehtud saada, siin Jumala sõna kuulutada. Peaks jeda sündima, siis, manitses ta koosolejad, pidada nemad hakatud asjas kindlaks jääma, Kristuse usus ja sõnas

lastwama ja ei kellegiist endid segada lastma. Tõdetunnistajast ja usulannatajast Hussist olla wägew kogudus järele jäänud, ta siin wõida tõesti sedä wäge awaldada.

Kuuljad ütlefiwad tõil kui ühest suust: „Meie sind ära wiia ei lase. Kas tulgu jälle mäsšamine, nagu enne ilmalikkude asjade pärast mitu korda olnud, aga sina pead meie juure jääma.“

Kui kuulajad ära läinud, toodi Magdaleenale üks kiri. Neiu wõttis kirja lahti ja luges:

„Kallis Magdaleena! Ma palun sind wäga, jätta oma lugemised ja usuasjadega ümberkäimine maha ja katsu paater Benediktiga ennast lepitada. Mina arwan siin mõnest asjast märku saanud olema, kui olefiwad raskest tunnid sind ootamas. Nimelt käis üks siitene doomhärja, kes meie paatri Benediktiga hää sõber on ja temaga ühes sinu wastu ka tuld turtjuda, — tema käis Riias ja olla nüüd tagasi tulles ühele meie toolimungale rääkinud, et ühe ketseriga Tallinna ringkonnas olla iseäralist uudist oodata. Siit piiskopp ei olla tema saadanlist kiriku lõhkumise tööd tähele panna tahtnud, nüüd saada pääpiiskopp Hildebrand asja enese juhutamise alla wõtma; pea olla temalt käskusid oodata. Keda muud wõib ta selle ketseriga mõtelnud olla kui sind. Seepärast wõta minu nõuu kuulda, jää rahule ja katsu paatriga paha meelt enese wastu lahutada. Teisefsk teatan sulle weel midagi, mis sinule ka wõib märkuseks olla. Minewal pühäl anti siin doomkirikus teada, et paari kuu eest tagasi, 23. Mail 1498, Italia maal Florenzia linnas üks õige suur ketser olla ära põletatud. See mees olnud dominikaneri ordo munt Girolamo Savonarola. Ta hakanud kiriku wastu uut õpetust õpetama, asutanud Florenziasse ka juba uue kirikliku riigi oma uuendatud usuga ja nõudnud, et paawst Aleksander saaks auujärjelt ära heidetud. Muidugi ei olla kirik sedä sallida wõinud Savonarola saanud palju piina-

mise järele ära põletatud, teistele ketseri mõtetega inimestele manitsufeks ja püha kiriku kiriku kaitsemiseks. Ma loodan, et sa seda lugu enese kohta tähele pane mata ei jäta. Loodan, et sind pea näha saada võin. Sind meeles kandes

Tallinnas 1. Augustil 1498.

Edgard.

Neiu jäi mõttesse. Silmad lõiwad tal pisarasse ja ta õhtas: „Tõeste, see on jälle üks Hussi sarnane puhta hingega mees olnud. Meie kirik põletab oma tõsised armastajad ära. Issand, millal tuleb abi!“

Lähemal Neljapäewa õhtul hilja olivad Jumala sõna kuulajad Magdaleena juures jälle koos. Pisike toate oli neid täis. Neiu tuli ja seletas neile seetõttu Issanda tähendamise sõna wiinapuust ja wiinapuu oksadest. Ta manitses neid usus ja armastuses Issanda külge jääda, nagu oksad wiljapuu külge. Ta kinnitas ja julgustas neid, ikka selles seisma, mis nad Kristuse sõna seletusest olla tundma saanud. Rasked tunnid olla neile tulemas, aga jumalik tõde ei karta raskusi.

Magdaleena oli manitsuse lõpetanud ja palwe tegemist alganud, kui wiis iseäralisi meest sisse astusiwad. Nende oma kihelkonna paater Benedikt Bomhawer, kolm kohtuametnikku Tallinnast ja üks doomhärja. Wiimne oli Riia piiskopi saadik.

Doomhärja astus teiste ees palwetaja neiu poole, aga kui ligdale sai, jäi seisma. Wististe oli tema esimene mõte olnud, kohe palwe ajal teda wangi wõtta lasta, aga siis, kui ta neitsilist palwetajat tema ime likus armjas wiisis ja ilus selgemalt silmanud, tundis ta auukartust ja tahtis palwe lõpuni oodata.

Magdaleena nägi sissetulijaid küll, aga ei lastnud ennast segada, palwetab edasi. Kui palwe lõpnud, ütles doomhärja:

"Mina olen pääpiiskopi Michael Hildebrandi^{*)} saadik Riiaist ja tema käsu pääle võtan ma teid, neitsi Magdaleena, ülekuulamise alla wangi. Ärge kartke, teile ei saa midagi paha sündima. Ometi peab teid üle kuulatama ja teie eksiteele langenud hinge päästa püütama. Selleks tulete minuga kaasa. Teie ei ole kirikule niigi palju auu andnud, et piiskopp Rottendorpi otsuse järele oma lugemised oleksite maha jätnud."

Neiu tõusis üles, waatas doomhärja filmasse ja ütles: "Teie teate, Jumalat peab enam kartma, kui inimesi. Siiski seisn mina teie wõimuse all, eks teie tee, mis arwate."

Doomhärja küsis iga koosoleja käest tema nime, kirjutas need üles ja lubas siis Magdaleenale weel tunni aega walmispanemiseks.

Neiu oli weel lühema ajaga walmis. Ta jättis kõik seltsilised jumalaga ja andis filmaweel neile kätt. Kui ta ka emale kätt andis, langes see temale kaela ja ei tahtnud temast lahtuda. "Wiige mind ühes mu lapsesega!" hüüdis ta järke mööda. "Ma ei wõi temast jääda — ma pean teadma ja nägema, mis temaga saab."

Härrad käskisid neidu, ta pidada tulema. Aga ema ei lastnud ikka temast lahti. Ta nuttis ja kaebas õnnetumalt tema kaelas. "Ma palun, wiige mind temaga ühes!"

Kui nad weel ei lahtunud, tuli Toots wahela ja ütles: "Ruuta, mis sa jampsid, saksad wõivad pahaseks saada. Lase lahti! Püha ristike ja Maarjake igal pool meiega." Wiimse sõna juures waatas ta Magdaleena wangistajate poole. Ta tahtis sellega neile märku anda, et tema Maarjakesele ja püha ristikesele ja seega ka neile igas tükis truud on. Ta oli nagu ta ikka olnud.

*) Michael Hildebrand, endine Tallinna doomhärja, oli aastast 1484 kuni 1509 Riias pääpiiskopiks. Pääpiiskopi kões seisis ülem waimulik walitsus Liivi, Eesti ja Kuura maal.

Magdaleena ütles emale mõne tröösti sõna ja teerask siis ennaft härrade poole. „Kas sünnib teie tegu minu vastu,“ küsis ta, „ka härra Gorsteni teadmifega?“

„Praegu ei tea ta sellest veel mitte,“ kostis doomhärja. „Aga see on ükskõik, tema ei julgeta ometi meid pääpiiskopi käsu täitmises takistada, kui ta küll seda peaks tahtma. Ta teab hästi küll, et talle siis kiriku wanne ja nuhtlus walmis oleksiwad. Teatame temale pea.“

Ei lastud enam palju aega wiita. Tehti tütre ja ema wahel lahutus. Magdaleena astus ukse ees ootawasse wankrisse. Sõit algas.

Ahastaw ema langes nuttes selle pisikele lauakese pääle, mille ees tütar lugenud ja palwetanud. Znimised, kes siin lugemisi kuulanud ja neidu kaitseada lubanud, waatasiwad kohtunud wiisil, aga liikumata päält, mis sündis. Reegi ei näitnud selle pääle mõtlema, mis nad hilja ütelnud, et nemad küll ei lasta Magdaleenat ära wiia. Rahwa wapper waim oli juba rufutud.

Kui ema kuulis wankert weerema hakkawat, kargas ta üles, jooksis wälja wankrile järele, — jooksis tüli maad wankriga ühes. Ta hoidis wankrist kinni, nagu tahaks ta teda paigale pidada. Ja ta hüüdis ühte lugu: „Mu laps! Mu laps! Mis saab sinust! Oh et mu filmad veel sind näeks!“ Wiimaks oli ka kui needmise sõnu tema suust pääpiiskopi ja paatrite kohta kuulda, aga siis andis kutsar hobustele enam piitsa, õnnetu ema jäi maha.

Nad wiisiwad Magdaleena Tallinna nonnellostrisse. Kitsasse tumbledasse keldrituppa, floostri alla, pandi ta kinni. Siia käiswad mõned floostriided ja doomhärjad temale oma epistilisi lugema, et tema eksinud hinge hukatuse teelt päästa, kiriku puhtasse walgujessse

teda tagasi tuua võida. Praegu tegi Riiaft tulnud doomhärja tema kallal oma armuõpetuse tööd. Kui ta puhu aega tema südame kallal murdnud, ütles neiu kindlalt:

„Ärge waewake ennaft, härra Baldinus. Kui teil ligimeste meeleparandamise pääle nii rohkeste armasust on, siis teeksite paremaSte, kui minu päälekaebajate poole pööraksite.“

„Keda teie selle sõnaga mõtlete?“ küsis teine tuisaselt.

„Kõige päält meie kihelkonna paatrit Benedikti. Kuulake järele, kui nurjatumas olekus tema hinge lugu seisab, kui hirmsaste tema usku ja wagadust teotab oma tegude ja eluga, kuulake järele seda, siis saab teil aru käes olema, kust kohtadest neid tuleb otsida, sellede juures meeleparandamise tööd nii wäga waja.“

Magdaleena oli kauniste äritatud, kui ta neid sõnu rääkis. Doomhärja Baldinus waewas teda oma sõnadega juba mitmendat korda, mispärast neiu kannatus wähenema hakkas.

Aga süüdi doomhärja ei wäsinud ka. „Ma ütlen teile weel, mõistke ükskord,“ pahandas ta, „teie olete oma waimulikfude ülemate ja nende käskfude wastu teinud, seega ka Jumala wastu, sest ülemad, iseäranis waimulikud ülemad, on Jumalast nende ameti pääle pandud.“

„Jumal on tõsiduse, hääduse ja õiguse Jumal,“ ütles Magdaleena kindlasti, „mitte pimeduse ja pettuse Jumal. Teie ei tohi mitte Jumalat enesele selles arwamises toeks ega katteks wõtta, kui waimulikud mehed patu orjuses elawad ja see juures õigeid ka weel taga kiusawad. Teie panete minule suuremaks jüüks, mina olla Püha kirja raamatuid rahwa keelde kirjutanud ja seda inimestele ise ette lugenud, — näidake, kus ütleb Jumala sõna seda jüüks wõi keelatud asjaks?“

Baldinus oli näost punaseks läinud. „Mõistmata

inimene," l  ratas ta, "kas teie ükskord ei wõi mõista, et Jumala pühad mehed, paawstid ja piiskopid, on seda ära keelanud Püha waimu juhatusel. Ja p  apiiskopp Henning on seda omal ajal nimelt ka meie Maarja maa kohta ära keelanud.*)

"Kuulit härra," kostis neiu rahulikult, "teie näete, nende keeldus ei sünni tõega ega Jumala sõnaga kokku. Ja mina ei ole nende keelu wastu tegemisega mitte kurja ega kahju teinud, waid ennemalt h  ad. Sest pimeus ja rumalus on rahwa seas suur ja õpetust igal pool hädaste waja. Mis paatrid ja mungad kirikutes r  agiwad, ei wõi ühtegi aidata, sest et see rahwale tundmata keeles sünnib. Ja kui ka m  nd natukest k  sgil rahwa keeles ütelda tahetakse, siis on ka see nii w  ga segane, et arusaada ei wõi. Päale selle teewad w  ga mitmed paatrid ja mungad oma sõnade ja salmide õpetamisega koguni kahju, eksitawad

*) P  apiiskopp Henning Scharfenberg Riias, kes aastast 1424—1448 walitses, pidas 1428 aastal Riias suurt kiriku konsiliumi, kus ta oma ametkonna kogudustele ja kirikutele suure kirikliku seaduse tegi. Selles loeme muu seas: § 2. Keegi ei tohi p  ha Katoliku kiriku seaduste juures oma enese arvamisi paremaks pidada, nagu see usust ära langenud ja hukka läinud ketserliku seltskonna läbi, mis Husi õpetuste läbi tõusnud, täna päewil sünnib, waid ig  iks peab kindlaste ja kahtlemata meie kiriku kombetest ja õpetustest kinni pidama. — § 38. Ühelegi liht-inimesele ei ole lubatud, ei awalikult ega erawiisi Katoliku usu õpetuste üle k  nests, l  bir  afimisi ei waidlusti pidada. Et aga meie suureks waluts meie aegadel w  ga paljudes paikades, nagu meie teame, hukkawaid ketseri õpetusi wälja laotatakse, siis kinnitame meie, et ig  iht usust   rataganemist piiskopile ehk kohalisele kiriku preestrile kohe peab teada antama, ja et neid, kes seda teq  andmist t  rwilikul korral tegemata j  tawad, kui ketseri õpetuste edendajaid peab trahwitama. — § 47 Waimulikule kui ka liht-inimestele keelame meie kiriku wande p  alepanemisega ära, et nemad ei misgisugusid waimulikku ega kiriklikku raamatuid ei kirju, ka mitte neid, mis kiriku ajaloolise ja kirikudigulise sisuga on, ei ise rahwa keelde ümber ei kirjuta ega ka kedagi teist ümber kirjutada ei lase.

rahvast kõiksugu ebausju sisse, nagu juba küllalt olen seletanud ja näidanud."

Doomhärja keeras ümber ja kohnis wälja. „Päris saadana hing," ümises ta wihaga. „Wäljaspidi kõige ilusam ingel, aga seespidi pahareti kangekaelust ja ketserlist waimu täis."

Magdaleena jäi kauaks ajaks kloostri wangikotta. Pääpiiskopi saadik lastis Atlas kõik need inimesed, kes tema wangi lugemisi kuulamas käinud, üle kuulata, et ehk iseäralisi waleõpetusi Magdaleenast kuulda saada. Magdaleena ei olnud oma lugemistes selle aja usulikkude kombete wastu mitte palju ütelnud. Tema seletused oliwad enamiste see pääle käinud, et rahwale üleüldisest risti usu waimust, Jumala kartusest ja kristlikust elust selgemat aimu anda. Ja mis ta ka siiseste usu kombete kohta ütelnud, seda ometi katsusiwad tema kuulajad nõudjatele awaldamata jätta.

Baldinus kirjutas asja loost ka pääpiiskopile Riiga, ja mitu korda. See kõik wõttis aega. Ka oli neidu nimelt waja kaua wangistada, et ehk seeläbi teda meeleparandamisele painutada wõida. Temale taheti seda tundmist südamesse teha, et ta enese ekijaks tunneks, oma pattu kahetseks ja kirikule jälle sõnakuulelik olla tõotaks. Aga ei saadud lootustgi, et sinna maale jõutaks. Küll käisiwad wägewad, kawalad kõnemehed tema südant murdmis, küll tegiwad seda ka mõned walitud õed kloostrist, aga nende kellegite sõna ei suutnud siin midagi. Magdaleena kostis walidatele walidamalt, tasastele tasasemalt ja ilka niisuguse osawusega, et need wiimaks waikima pidiwad.

Mõne korra oli ka tema ristiiisa Rottendorp tema juures käinud. See oli kohe Tallinnasse ruttanud, kui kuulnud, mis Magdaleenaga sündinud, ja oli siin tema hääks vähemalt jedagi teha püüdnud, et tema wangipõlw ja temaga üuberkäimine wõimalikult inimlikum oleks. Tema sõna näitas ka ilka mõjunud ole-

wat. Magdaleenal ei olnud siin wangis ühtegi neid raskusi kanda, millede alt ketserlikud wangid muidu ial ei pääsenud. Talle anti süüa kui inimesele, talle oli ka woodi ja mõned tarwilikumad riided magamise jaoks antud, ta ei olnud mitte raudadesse pandud, tema juure wõiswad ka kloostrised wahel juttu ajama minna, et siis ühtlasi teda paremate mõtete poole äratada katsuda. Nii läks tema wangipöli siin korda, ainult seda oli karta, et kohtulik otsus tema kohta raske wõiks olla. Juba seadis doomhärja Baldinus pääpiiskopi käsul ja juhil ketseri kohut kofku, sest inkwisiitfioni siin maal ei olnud.

Ühel õhtul andis söögitooja, üks noor õde, Magdaleenale ka ühe kirja. See oli Edgardi käest. Ta oli tema wangipölistest kuulda saanud ja ihaldas temaga kofku saada, milleks ta ka juba oli teesid katsunud tasandada. Tallinna nonne klooster, päris nimega Mikaeli klooster ingel Mikaeli järele, ei olnud ilmalikude inimeste sisse pääsemise wastu mitte kindel koht. Oli mitu korda ette tulnud, et mõned ilmalikud mehedgi wõ aegadel siia sisse saada wõinud; oliwad ka mõned nonned siit salajalt ära wiidud ja naeseks wõetud. Noorel rüütlil Edgard Rottendorpil oli aga kõige armsam tuttaw ja kasuõde siin wangis raske kaebduse all, temas tõusis siis palaw igatsus, ühel ehk teisel wiisil selle wangiga kofku saada. Osalt selle pärast oli ta temale ka kirjutanud. Tema kostus wõida kirja tooja läbi sündida kas juuga ehk julega.

Muidugi pidas Magdaleena Edgardi kloostrisse tulemist wäga kahtlaseks ja laskis temale ütelda, et tema mitte tulla ei katsuks. Sellest ei saada kellegile ka ei midagi kasu tulema.

Sellest kostusest hoolimata astus Edgard lähemal õhtul söögitooja seltsis, kelle sõbruse ja usalduse ta enesele wõinud muretseda, siisgi kloostri wangi juure sisse. Ta oli enese nonne riidesse pannud ja nõnda

öö kätte all hõlpsaste siia pääsenud. Neiu kohtus, kui ta teda nägi ja tundma sai. Edgard jäi aga rahulikult siia, kui söögitooja wälja läks, ja soowis, et neiu temaga põgeneks. Kohtu otsus tema kohta saada raske olema ja ainult põgenemise läbi wõida selle eest pääseda. Pääle selle wõida nad sel teel ka kindlamalt ühendatud saada, sest nad põgeneda kaugemale, kuhu enam kiriku wõimus ega ka isa keeldus neid tülitama; ei ulatada.

Noormees aivaldas neid mõtteid õõgawal hingel, elawal armu tujul. See, kes siin wangis kannatas, oli temale enam, kallim kui ükski ingel. Lennata oleks ta tahtnud selle ilusama inglisa, lennata armu ja õnne tiiwul. Ehk kui mitte, siis oleks ta ainult jorra tahtnud tema eest.

Neiu rind oli tõsistest asjust täidetud — aga kuumaiks lõi ta noore mehe armuõhinlise kõne ees. Koduse käsi ei taota oma mõju ka kloostri müüride taga ega pühamate püüete peletamisel. Neiu näitas, nii waga ta küll oli, siisgi enam wangistatud olema noore mehe armu õõgest, kui kloostri wägewatest müüridest. Willele ta seni ajani kindlusega wastu seisnud, kui Edgardi kirjade pääle wastanud, oli siin tumedas külmas kloostri aluses korraka wägewaks leegiks tõusma tunginud. Wististe oli selles ka see asi mõjunud, et tema siis kardetawa kohtu eest ja ka oma armastaja isa keelu eest pääsenud oleks, kui pakutud armastuse wastu wõtaks.

„Oh Edgard,“ õhkas ta osalt õnnes osalt mures, „sa oled raske liusatusega minu juure tulnud. Aga ei — ma tahan oma asjas siisgi kindlaks jääda, tahan julge meelega kohtu ette astuda ja tema otsust kuulda, mitte põgeneda. — Oh, mu hing tunneb õnne sinu armastuses, ja wõid seda uskuda — aga see oleks kõlbmata, Issandale tööd teha, siis aga inimeste kar-

tuse ja inimese armastuse pärast põgeneda, ei — en-
nem peaksin ma surma walima.”

Edgard rääkis temale veel oma nõuust, seletas
ta, et põgenemise juures kartust ei olla, aga ei saa-
nud neibu oma nõuusse. Küll näitas sellele jah üt-
lemine tervem olema kui ei, siisgi jäi ta wiimse juure.

Kui nonneks moondunud noormees floostrist lah-
tus, oli tema mitmesugustest tundmustest, mis ta pöues
khihastwad, üsna segane. Ta tundis, nagu ei wõiks
ta ilma Magdaleenata sammu enam edasi saada, wä-
hemalt siis mitte, kui Magdaleena wangis on. Balju
parem polnud lugu Magdaleenaga. Edgardi sõnad
oliwad tema südamesse ühe leeki põlema süütanud ja
rahu sellest wiinud.

Kolmandamal õhtul tuli Edgar jäle oma nonne
mundris. Kui ta kallist wangi teretanud, hüüdis see
tulifelt wastu:

„Oh Edgar, ära tule — ära tule ühe õnnetu
õnnetust veel suuremaks tegema — ära räägi sõnu,
mis mind piinawad.“

„Magdaleena!“ ütles noormees õhtades ja waju-
tas tema sõrmed oma huulede wastu. Kui ta veel
rääkinud, wajus neiu nõrgalt tema najale, nagu oleks
ta magama jäänud. Siis liikusiwad tema huuled tasaste:

„Edgard, wii mind, kuhu tahad — ma ei wõi
enam wastu panna.“

Nooremehel muudu kahwatas pale löi ilusal jumel
dõgama. Õnn säras tema filmadest, õnn täitis tema
hinge. Neiu, keda ta nii wäga armastas, wõis tema
omaks saada, wõis ülekohutse karistuse eest ka pää-
seda. See oli kahelordne juur wõit. Põgenemise
enesega arwas ta hästi walmis saama. Ta oli selle
pääle juba mõtelnud.

Warsti lahkus ta floostrist, läks ühe waimuliku
mehe juure, kellega ta juba rääkinud, ja käskis seda
lähemal ööl laulatamise pääle walmis olla. Lähemal

päewal muretšes ta hobused ja muud asjad põgene-
miseks, muretšes mõrsjale ta laulatuse riided ja paar
tunnismeeft laulatuse juuresolejateks. Ja kui õhtu
saanud ja tüft ööd mööda läinud, läks ta jälle nonne
riides kloostrisse ja tuli pisut aja pärast Magdaleenaga,
kes ta nonne riidesse warjatud, välja. Oma wale-
wõtme jättis ta meeles ukse ette, et seega kloostri wõt-
mehoidjat ja teisi sarnasid ametnikka jüütaks näidata
katsuda.

Nad saidwad õnnelikult kloostrist välja. Ei wõi-
nudgi siin õnnetust tulla, sest Edgard oli wahid ära
ostnud, ja walwamine ning sisse- ja väljakäimine ei
seisnud Tallinna nonne kloostris mitte kõige paremas
korras.

Kui neiu mõrsjaehted selga pannud, ei olnud tund-
mustel tema rinnas enam ühtegi piiri. Kiisugusest mehest
tohtis tema armastatud olla, tohtis teda armastada,
temaga altari ette astuda! See õnn oli rääkimata.
Teiselt poolt langes selle õnne pääle nagu kole must
wari see lugu, et tema põgenejaks saanud ja et Ed-
gardi isa tahtmine nende ettewõtte wastu oli. Ja
tema senine püüdmine, tema wahwus ja kindlus oma
dige asja juures, — seda kõike oli ta nüüd ise kui
häbiks ja teotuseks teinud. Nende mitmesuguste tund-
muste all heitles ta iseenesega. Tal oli kindel nõuu
olnud, ennast ja oma asja tohtu ees kõige wahwusega
katseda, ta oli neile näidata tahtnud, kuida kiriku enese
elu ja olu wigu ja haigusi täis on ja kuida sarnast tööd,
nagu tema teha püüdnud, selle haiguse wastu hädaste
waja olla, aga nüüd oli see kõik mööda. Ta oli ala-
tumaks põgenejaks saanud.

Ja noorel mõrsjal tuli mõte, kloostri wangilotta
tagasi põgeneda — aga seda ei wõinud tema ka. Ta
oli kui ära nõiutud, iseenele tahtmise wastu tegema.
Armastuse leel Edgardi wastu täis kõigist mõistuse
otjustest üle. Selles asjas oli waga jumalakartlik

neiu korraga kui ilmalapselks saanud. Ta ei jõudnud teisiti. Ta oli tundmustes kui närtsinud.

„Aga kas ja ei tärda mitte, Edgard, et meie Tallinnastgi wälja ei saa?“ küsis ta wärisewal häälel.

„Meie wõime kinni wõetud saada.“

„Ära tärda,“ kostis Edgard. Rõit suud, kes meie asjast teawad, on täieste kindlad, ja lohe pääle lau-
latuse oleme siit kadunud.“

„Kuhu ja wiid mind?“

„Meie sõidame Narwa kaudu Wenemaale. Sääal on teine ufs, sinna ei ulata siinse kiriku ega ka ordo wõimus sinule enam järele, sääal oleme pääpiiskopi ja kõige tema nõuuliste eest warjul ja wõime täieste wabalt elada.“

Selle pääle ruttasiwad nad mungakloostri kirikusse, kus laulataja ja tunnistajad juba ootasiwad.

Raske oli mõrsjal altari ette saada. Tema põl-
wed tikkusiwad nõtkuma, ei tahtnud enam teda lenda jõuda. Kui ta altari ette sai ja siin põlwili langes, nagu komme nõudis, oli see tema nõdrusele õnneks. Seista ei oleks ta jõudnud.

Juba algas püha talituse toimetaja oma „jah“ sõna küsimisi. Aga enne kui kumbgi temale weel kosta oleks saanud, hüüdis sügaw tume hääal kuskilt kiriku pimedast nurgast:

„Küütel Edgard von Rottendorp, sina wõtad enesele naeseks oma enese õe!“

Laulataja suus jäi sõna kinni. Peigmees ja mõrsja waatasiwad üksteise otsa, surmakujuline kahwatus lat-
tis mõlemate palget.

Siis tõusis Edgard üles, keeras suu kiriku suure ruumi poole, mis kaugemalt üsna pime oli, sest ai-
nult altari juures oli natukene walgust tehtud, mis sääalt kaugele ei ulatanud. Ka tunnismehed keerasi-
wad ümber, waatasiwad tumedasse ruumisse ja wä-
risesiwad hirmu pärast.

„Kes oled sina, kes ja mind teelata tahad?“ küsis noor rüütlikil peigmees osalt hirmul, osalt julgust otsides.

„Rüütel Edgard von Rottendorp, sina võtad enesele naefeks oma enese õe!“ tümises vägew sügav hää teist lorda.

Kõikide hirm tõusis. Kõik värisesivad. Ka Magdaleena oli üles tõusnud ja toetas ennast altari aia najale. Ta iweri, mis praegu palawalt woolanud, kippus tarretama. Jälestus ja kohutus imelikult kuuldule üle süda õõsel tumedas kirikus oli kõikidele osaks.

Sel filmapilgul astus juur salt inimesi kirikusse, mitmetel tuled käes. Kui nad altari ligi said, nägi Magdaleena nende seas ka pääpiiskopi saadikut Baldinust, paar teist doomhärat ja ka oma ristiisa von Rottendorpi.

Waewalt olivad tulejad altari lähedal seisma jäänud, kui kohutaw waimu hää weel kolmat lorda hüüdis:

„Rüütel Edgard von Rottendorp, sina võtad enesele naefeks oma enese õe!“

See waimuhüüe mõjus ka uute juuretulijate pääle raske kohutusega. Edgardi isa näitas koguni kulluda tahtma seda kuuldes. Aga ta sai ühe tooli najale toetada. Siis jäi kõik waiaks, nagu haud. Ujuti waimu häält lajanud olewat.

Kui siidamed uueste toibunud, võeti Magdaleena ja Edgard, kui ka nende katti jäänud laulatuse tunnimehed wangi ja haakati kirikust minema. Enam kohtunud ja nõrgem kõikidest oli wälja minnes wapper rüütel Rottendorp, Edgardi isa. Waimu vägew hüüe oli teda kui halwanud. Ta oli selle läbi ka selle naesterahwa isaks tunnistanud, kes ainult tema risti-tütar pidi olema, kes ketserliste taebduste all seisis ja nüüd põgeneda püüdnud ning tema pojaga ennast laulatada tahtnud. Waimuhüüe oli neid mõlemaid tema lasteks, õeks ja wennaeks, tunnistanud — suure inimeste salga ja tähtjate meeste kuulmisel.

Magdaleena oli esiti selle tunnistuse kuulmisel kui unenäosse langenud — imelik hüüe näitas temale tõsti olla võima. „Wend, kallis wend!“ ütles ta wälja minnes Edgardile ja andis temale kätt.

„Õde!“ kostis teine wastu ja püüdis neidu toetada. See haktas ka ise oma nõrkusele wastu panema, nähes, et nüüd uueste kõige langemat wahwust waja tuleb. Kaunis kindlal sammul astus ta kirikust wälja. Ometi oli tema südames iseäraline, mitmepidine torm mäsajas. Korraga oli temale nagu taewast hüütud, et tema selle wägewa rikka rüütli tütar olla, kelle pojaga ta ennast palawas armastuses laulatada tahtnud. Esimest korda pääses see ime mõte tema hingesse; aga ta näitas temale õige olema. Miks oli ta ristiisa teda muidu nii wäga isewiisil kallistanud ja armastanud — teda, waeke rumala wahimehe ja orja tütar?

Palju waitsemad ei olnud ka Edgardi tundmused, sest ka temale näitas imelik hüüe tõde olema, ehk seni ajani küll midagi sellest mõttest tema hingesse ei olnud puutunud, mis kiriku tumedusest neile kajanud.

Kõik kirikust tulejad oliwad kui raskest hirmutawast unenäost ärganud. Imelik hüüe oli neid läbi ja läbi kohutanud. Wististe nad kõik uskusiwad seda hüüet ühe iseäralise walwawa waimu hüüdmiseks, kes püha seadust kaitseda püüdnud ja wenda ja õde meheks ja naaseks saamise teel keelama tulnud. Sel ajal oli waimude usk wägew, ja et siin waim rääkinud, seda uskus wana Rottendorp küll weel kindlamalt kui keegi teine. Sest üksigi elaw inimene ei wõinud seda saladust siin teada ja ometi oli selle hüüde mõte tema teada õige. „Zumalale tänu, et nad altari ees jah sõna teine teisele weel ära ütelda ei saanud,“ rääkis ta iseenesele. „Siis oleks asi weel hullem olnud.“

Nüüd pandi Edgard Magdaleenaga kui ka nende tunnistajad wangi. Wiimsed lasti aga pea lahti, ainult Magdaleena jäi wangi. Teda hoiti nüüd palju

walidamal wiisil ja ka kõige suurema hoolega, sest nüüd oli tema süü palju suuremaks saanud; wägetwad waimulikud mehed pidasiwad teda nüüd ka ndiaks, kes Edgard von Rottendorpi olla enese armastamisele ndidunud. Muidu ei olla nii suurtsugu mees tema kui alatu tüdrukü armastamisele wdinud langeda, päälegi nii kindlaste, et ta temale ka wangikotta järele läks ja teda enesele naeseks laulatada tahtis. Asi pidi nõia wäe abil sündinud olema, seda uskusiwad doomhärрад kindlaste. Sel ajal ei olnud nõia ust igal pool Europas küll weel mitte oma täies wägewuses, aga nõrk ei olnud ta ka enam.

Kuna nüüd Magdaleena pääle nõidumise süü langetes, siis jäi seeläbi Edgard tema armastamise ja wangist wäljatoomise asjas koguni süüataks, niisama ka tema tunnismehed. Seepärast lasti nad ka lahti. Mis wdib keegi selle wastu, kui teine tema ära ndiub. Nõnda arwati ja selle järele siis ka tehti. Nõidust aga peeti nii suureks süüks, et ndiad ära hukati olgu kas tule, uputamise ehk mõne muu surma läbi. Seepärast oli siis nüüd ka kõik pehmus õnnetuma neiu wastu kadunud. Ka wana Rottendorpi eesträäkimised ei aitanud siin midagi.

Et kirikus kuulnud imeliku waimu tunnistuse kohta ka elawa inimese suust seletust saada, selleks kutsus doomhärrade kogu Wugala Rottendorpi ette ja küsis temalt:

„Tunnistate teie kirikus kuulnud waimuhüüde enese kohta tõeks ehk ei!“

„Waimu tunnistuse wastu ei wõi mina midagi,“ ütles Rottendorp.

„Teie olete siis selle usust ära langenud nurjatuma tüdrukü Magdaleena isa?“ küsis doomhärrade kogu juhataja, Baldinus, edasi.

„Wististe nõnda.“

„Kes on tema ema?“

„Minu endise wahimehe Tootsi naene Truuta, kes siis aga weel naene ei olnud.“

„Kes on Teie poja Edgarbi ema?“

„Minu endine seaduslik abilaas, kes ammu surnud on.“

Enam ei olnud küsijatele selles asjas Rottendorpi suust tarwis. Nad paniwad asja loo pääpiiskopile ette ja küsisiwad temalt juhatust. Wastus tuli tagasi ja selles kästi, Magdaleenalt tulla nõidumise abinõund wälja uurida, kui tarwis ka waljuse teel, siis saada näha, mis temaga pidada sündima.

Selle järele oli waesele neiule kõige pahemat karta. Neiu oli tema tõeste weel, sest jah sõnad jäiwad põgenemise põl ütle mata ja käed kokku panemata. Kiriku ülematel oli see ka üks kord, kas neiu ehk naene, kui ta aga nõid oli. Nõia süüdi peeti Magdaleena juures raske maks kui tema waremalt arutatud ketserlikka süüdisid. Põris tõsiselt ketseriks ei olnud nad jo teda leidnud, aga nõia süü tunti küll kindel olema ja sel ajal oliwad nõiad ning ketserid kirikule mõlemad ühe hirmsad — mõlemad surmasüüdlased. Palju tuhandeid nõidasid põletas Katoliku kirik ära, mitmed ka meie maal, mida siin ka weel Lutheri usu ajal sündis. Aga ketserite hukkamist ei ole, nii palju kui ajalugu teab, meie maal ette tulnud, kuna aga teistes riikides ka väga palju ketserisi ära põletati.

Rudas oldi põgenemise põl teada saadud, et Magdaleena kloostrist wangist kadunud ja Edgardiga mungakloostrist kirikusse läinud? Arwata on, et nonnekloostriks need, kes sellest põgenemisest teadsiwad, oma suu küll kinni pidasiwad. Aga üks wana hall munt teisest kloostrist näitas sellest asjast haisu ninasse saanud olema, ja wististe osalt seeläbi, et tema Edgard von Rottendorpi oli näinud ühe oma kloostrist wennaga salajalt rääkima. Ta näitas noort Rottendorpi ja

tema armastuse lugu kauniste tundma, sest ta oli oma ametiwenda pärast seda, kui ta Edgard Rottendorpi temaga näinud rääkima, mõistu wiisil hoiatunud. Pääle selle oli ta põgenemise õhtul ühe oma kiriku laulupoistefega nonnekloostri wärawate lähedal hülkunud ja siis säält ruttu ära kadunud, kui põgenejad kloostrist wälja tulnud. Kaasas olewa poistefese oli ta tundmata wiisil ja ilma nimeta kirjaga doomhärja Baldinuse juure saatnud, mis kirjast ta sellele Magdaleena põgenemisest märku andnud. Sellest oligi asja ilmsiks saamine tulnud. Kust aga tähendatud häämunik ise selle asja wälja nuhtida teadnud, ei olnud mõista, niisama ka mitte seda, miks ta nii warjawal wiisil oma tähtsat teatust awaldanud. Wõib olla, et tema see waim ka oligi, kes kirjast Edgardile wägewa feelusõna ütles. Munkadel ja preestritel ei olnud inimeste salajatest asjadest nii hästi kui midagi teadmata. Nimelt oli pihtimine neile wõtmeiks, mille läbi nad enamiste igale warjatud asjale juurde pääsesiwad. Edgardi armastus Magdaleena wastu aga ei olnudgi kellegi tõsine sala asi. Seda wõis iga munk wäga hästi teada, sest see oli juba Mugala ja Atla rajades teatud, ja sääline preester oli juba ammu taebdust teha katsunud, et Magdaleena ka nõid olla, nimelt Edgard Rottendorpi südame kohta. See oli aga iseäraline, et waimuhääl palju enam teadis, neid õels wennaiks teadis.

Mispärast Edgard ennast just põgenemise paigas Tallinnas laulatada tahtis, ei wõi ka selgeste mõista. Wist arwas ehk ta, et tema Wene maa rajades kusegilt oma usu preestrit ei oleks saanud, kuna tal säält oma usu maale tagasi tulemine laulataja otsimiseks ka julge ei näitnud olema, sest et kinni oleks wõinud wõetud saada. Nüüd oli seeläbi, et ta ennast Tallinnas laulatada tahtnud, küll see temale awalikuks saanud, et ta endale oma enese õde naeseks wõtta taht-

nud, ja seesuguse elisammu katki jäämine oli talle muidugi meele järele, aga — nüüd seisis endise mõrvoja asemel tema armastatud õde wangis raskest nuihtlusi ootamas. See oli ka paha, ja Edgardi südamele väga walus.

Magdaleenal oli nüüd iga päew pihtijatega tege- mist. Üks waimulik mees tuli teise järele ja igaüks nõudis temalt südame nõidumise saladusi ja pakkus temale oma kõrwa, et neiu sinna sisse pidi pihtima, misfuguste nõianõimudega tema Edgard Rottendorpi südame enese külge sidunud ja misfugusid ühenduse tegusi ta saadanaga tegewat. Muidugi ei pihtinud Magdaleena neile kellegile midagi, ei olnud ka temal neis asjus midagi pihtida. Kõige agaram oli Baldi- nus teda pihtimisele awatelema ja sundima. Mitu korda kinnitas ta temale ka, teda saada ainult natu- lene karistatama, kui ta kõik ära tunnistada, mis tema abinõuud Edgardi äratagemiseks olnud ja misfuguses ühenduse oleskus tema kuradiga seista. Et neiu ka nii- suguste meelitawate katsete wastu kindlaks jäi, nõu- tawasti asjust midagi ei ütelnud, siis katjus Baldinus wahel ähwardustega.

„Teie saate raskest piinatud ja kõige alatumal wiisil ära hukatud,“ ütles ta, „kui teie juu tunnis- tamiseks lahti ei lähe.“

„Teie ei tohi ilma süüta kedagi piinata ega hukata,“ ütles neiu waldialt. „Kui küll pääpiiskopp Hildebrand minu wõre järele nii väga jänuneb, siisgi, tema ei ole weel ilma ülem walitseja. Mina annan enese paawsti kaitse alla.“

Baldinus näitas wiimse sõna juures naeratama. „Paawsti kaitse alla?“ küsis ta kui imestawalt. „Alles- sander kuues peaks teid kaitsema wõtma meie ja pää- piiskopi wasta? Nii palju wõite teda siis pääpiiskopist enese wastu paremaks arvata? Alles nii rumal wõite teie selles asjas olla? Siin wõib teid ainult kahtseda.“

Neiu wõhtis kindlal pilgul doomhärra otsa. „Teie

tahate oma kõnega ütelda," küsis ta siis, „et paawst Aleksander VI. õigusest ei hooli ega jeda kaitse?"

„Õdia ja ketseri õigust, nagu teie mõtlete, ei wõi ükski paawst kaitseada, weel vähem praegune. Aga siiski, ühe tingimise all saaks Aleksander kuues ehk küll teid surma wastu kaitsema, nimelt, kui ennast oma iluduses temale wõiksite näidata. Aga siis oleks teie elu ka ainult temale kaitsetud.“

Nende sõnade läbi sai Magdaleena äritatud. Tema näost käis jumeistus üle. Küll oli tema paawst Johannes XXIII üle, kes Hussi ajal (1410 — 1415) walitses, Hussi kirjadest kõige nurjatumaid tegusi lugenud, aga Aleksander kuueandast ei olnud ta midagi paha kuulnud. Konstanzi kontsiliumi kardinalide kogu oli ka Johannes XXIII. tema ropu elu pärast paawsti auujärgelt ära heitnud, ja just sel põhjusel oli Magdaleena praegust paawsti, Aleksandrit, osaltgi niisuguseks arwanud, nagu sarnase suure, püha ameti pidaja olema peab. Aga nüüd mõistis ta tähtsa waimuliku mehe enese sõnadest, kes teda pilgata tahtis, ka praeguse paawsti kohta hoopis teisiti. — Aleksander VI., endine kardinal Borgia, kes 1492—1503 paawsti auujärgel istus, oli ka tõeste kui kõige hirmsama patuelu eeskuju. Kulla wõimul paawstiks tõusnud, elas tema kõikugu wõimalikudes pattudes ja nurjatumates tegudes, mis toores meel ial mõelda mõistab. Italia würstid ja muud wägewad mehed, kes temale wastu olla julgesiwad, lastis ta salajal wiisil kihwti läbi enese tülinast teisi ilma toimetada ja jagas nende mõisad oma sõhilastele, mis tal oma ilusa armukesse, Rosa Banozzaga ja teistega olnud. Ka üht oma enese ilusamat tütar, Lucrezia Borgiat, kelle ema praegu nimetatud Rosa oli, pidas ta enesele armukeseks. Ükski tähtsam mees, keda tema kudagi enese plaanide ehk eluviiside wastalise teadis olema, ei wõinud ühegi pidu pääl, ei ühegi söömalauna juu-

res julge olla, et ta siin Aleksandri salaluuraja toimetusel kihwti ei saaks ega sureks, nagu wäga sage-daste sündis. Seepärast lanti wastakihwtisid igal pool laasas, aga paawsti kihwtide wastu nende mõju palju ei ulatanud. Oma waimuliku wõimu suurendamise ja oma perekonna rüüstamise eest kandis Aleksander kangeste ja kavalusega hoolt. Julges keegi selles teda takistada tahta, siis pidi see warem ehk hiljem ühe laua juures langema. Samonarola, kes tema taht-misel hiljuti Florenzias ära põletati, oli temast ühes oma jutluses ütelnud: Häbita auuta metsaline, usu ja wooruse teotus, kes oma enese roojuse mudas püherdab kui siga." Ta suri sellesama kihwti läbi, mis üks tema poeg ühele kardinalile oli walmistanud, kes tema juures pidul oli. — Ometi oli ka jumalakartlikka, puhta ja auusa elukombega paawstisid, kes wooruse ja tarkusega oma kõrget ametit pidasiwad ja ristikogudusele õnnistuseks oliswad.

Kui Baldinus Magdaleenaga weel katsus rääkida, oli see kui tummaks jäänud. Ta ei tahtnud, ei wõinud enam midagi ütelda, kui ka praegusest paawstist enesest nii kahtlast lugu kuulis. Doombärri läks tussaselt wälja.

Ja Magdaleena ei tunnistanud ial midagi, mis nõuuti, ei ütelnud ennast ka ühesgi kaebduses süüdlaseks, ei kahetsenud ka, ega töotanud „õigeks kristlaseks" saada. Teiselt poolt seisiwad pääpiiskopp, tema saadik ja mitu teist niisama kindlasti tema wastu. Ei aitanud siis aja pikendamine midagi, hakati otsust walmistama. Ja ühel päewal toodi Magdaleena ketserliku kohtu ette ja Baldinus kui eesistuja rääkis:

„On awalikuks tulnud, et teie kuradiliku nõia wäega noore rüütli Edgard von Rottendorpi olete ära teinud, — kas tahate seejuure jääda, et teie ennast selles süüdlaseks ei tunnista ega oma nõidumise abinõudest midagi ei taha ütelda?"

Magdaleena kostis kindlaste: „Kui minust tõeste peaks nõidust usutama, siis on see uskumine suur südamete sõgedus ja kõige suurem eksimine. Mina ei lase ennast ial kõige inetumale waletamisele sundida.“

Baldinus rääkis pühaliku tooniga edasi: „Minule õndsakstegewale kirikule on kohuseks, et tema nõida eneses ei tohi sallida, ja temal on võimused ja käsi, nõidasid enese seast ära hävitada, — kas teie ka seda võimust, mis kuni teie elu kohta võib puutuda, ei taha karta ja tõtt üles tunnistada?“

„Mina ütlesin juba,“ kostis neiu, „ma ei lase ennast misgi asja läbi waletamisele sundida. Tõtt peab palju enam auustama ja Jumalat palju enam kartma kui inimesi nende sõgestatud nõudmistes.“

Kohtunikkude filmis wälkus wiha.

„Suu, nurjatu tüdruk!“ käratas üks kohtu härra. „Sinul on kurat!“

„Need loomad näikse ainult teie enese tumedates arvamistes pesitama, auulik doomhärja,“ kostis neiu waikselt. „Mina neid ei tunne.“

Kui äritatud doomhärja seepäale weel uusi kätusi tegi, andis Tallinna piiskopp Rottendorp Ladina keeles märku, Issanda sulased ei pidada endid mitte wiha äritada lastma ja soovis, et asja juurest kõrvale ei mintaks.

„Kohus peab siis selle päale jääma,“ algas Baldinus uueste, „et teie selle juures kindlaks jääte, mis ütlesite?“

„Jah!“ kinnitas Magdaleena.

„Aga Teie olete Atlas ka Püha kirja raamatuid rahwa keelde kirjutanud ja lugemisi pidanud, millede meie õndsakstegewat usku tema puhtuses olete seganud,“ rääkis Baldinus.

„Selles teie ütelduses on kõik muu tõsi,“ kostis kaebelune, „aga see mitte, et mina usku oleksin seganud. Nende läbi, kes mind kuulnud, võib tõeks tehtud saada, et mina mõtteid ja arvamisi usu asjus

ja usu tõe tundmiseks ainult selgendanud olen.”

„Teie olete ütelnud, et pihtimine ja roosikrantfiga palumine olla Jumala ees jõledus.”

„Ei. Mina olen ütelnud, et palumine roosikrantfiga ja pihtimine siis tühi silmatirja töö ja ka jõledus on, kui see tõsisest südamest ei tule, vaid ainult wiisi pärast.”

„Tahate teie ikka seepääle kindlaks jääda, et teie Püha kirja raamatute ümberkirjutamist ja oma lugemist endale süüks ei pea ega neid tegusi kahetseda ei taha?”

„Jah!” kostis neiu walju häälega. „Surmani jään mina seepääle kindlaks, ja palun teid südamest, ütlege seda ka kõigile neile, kes minu lugemist kuulnud on: Mina olen Jumala kartuses ja tõsiduse auustamises elanud, ja kudas mõiksite teie mõelda, et mina siin teie ees Jumala salgajaks ja tõsiduse teotajaks saaksin. Ütsgi wägi ei saa mind sellele sundida jõudma.”

Tema ilusal palgel paistis iseäraline waimustus ja julgus, kui ta neid sõnu rääkis, mille läbi ka mitmed waimulikud härrad näitasiwad südamest puudutatud olema. Kui kaitseta waest wangi püüdsiwad nemad teda mõita, aga mitu nendest pidiwad siin tundma, kui oleks wangistatud neiu neid mõitnud. Baldinus aga hoidis oma külmuise alles ja rääkis weel:

„Teie olete oma nõiatööga ja kangekaelsusega surma teeninud, mis annab teile julgust kõrge kohtu ja surma wastu nii kartmata olla?”

„Digus!” kostis neiu waimustuse ja wahwusega. „Teil on mõimus ja teie mõite mind surmata, aga teie tunnete hirmu seda tehes.”

„Temal on furat,” hüüdis üks teine doombärri jälle. „Saadan ise annab temale julgust ja õpetab teda nõnda rääkima.”

Magdaleena filmist hakkasiwad pisarad weerima. Nii hooplega kui ta küll ennast pidas, läks tema jüda siiski haledaks. „Doomhärri,” ütles ta wäiksel, „Jumal on minu julgus. Teda eneses ja ennast temas

tundes olen mina ka jurnale walmis nõnda kui siin seisjan. Ma palun, tehke minuga ruttu, mis teete.”

„Kurat on sinu julgus ja saadanaga elad sina häbemata ühenduses,” ütles üks kohtunik wihaga. „Sa teotad Jumalat raskesti, kui tema nime nimetad.”

„Mina soowiksin, et teie teda ei teotaks,” ütles Magdaleena. „Minu teotamise eest ei ole teil tarwis teda kaitseda.”

„Wihane kohtunik läks weel ägedamaks. „Ta on pää-nõid ja saadanaga kõige pahemas ühenduses. Saadana abiga näitab ta enmast meestele ka nii ilusaks. Tal peab ka nõiamärk ihu pääl olema. Kas on tema naht hoolega läbi otsitud?”

„Jah on,” kostis Baldinus.

„Leiti nõiamärk üles?”

„Ei, tema ihu pääl ei ole ühtegi märki leida,” ütles Baldinus.

„Nujah!” kostis teine, „saadana abil teeb tema kõik — saadana abil warjab ta ka oma nõiamärgi otsijate eest ära. Aga mina tahan selle wälja otsida. Wiidagu tema siit kohtulikust pühast kohast ja kisutagu tema riided seljast, mina pean tema nõiamärgi leidma. Mina tahan saadana wõimu selles asjas tema juures tühjaks teha. Minu silma ta moonutada ei pea jõudma, olgu tal jada saadanat sees.”

„Saadanal wõib wõimust olla,” ütles Magdaleena wiha ja põlgdusega, „aga mina ei luba enese ihu, mis Kristuse werega pühitsetud, ühegi saadanliku silma alla. Jumal saab mind selles aitama.”

Selle pääle wiidigi Magdaleena kohtu eest ära. Aga „nõiamärki” ei tulnud tema juures otsima. Piiskopp Rottendorp seisis sellele nõuule wäga wasta ja seletas, see ei olla Issanda sulastele sünnis, teist korda niisugust naesterahwast riidest lahti teha ja tema ihu küllest teist korda nõiamärki otsida. Tema soow wõeti makswaks, kuna mõned kohtuliikmed küll teisiti tahtsi-

wad. Sel ajal arwati, et igal nõial kuskil warjulises kohas ihu pääl nõiamärk olla. Selle pärast oli wiisiks, et nõia nime alla langenud inimestel piinamaise eel kõik ihu läbi otsiti ja see juures ka kõik ihu-karwad igast kohast ära aeti, et nõiamärki leida. Kui siisgi misgisugust iseäralist märki kuskilt ei leitud, siis üteldi ja usuti, nõid warjata kuradi abil oma märgi ot-sijate filmade eest ära ja peeti teda oma soodu ilka nõiaks. Magdaleena nõiamärki ei olnud aga mitte wäga piinlikul wiisil otsitud. Ometi usuti kindlaste, et tema nõid on. Sest nõiausk walitses siis wägewaste, ja ei mitte ainult rumalama rahwa juures, waid nimelt ka waimulikude ja ilmalikkude ülemate, würstide, kōhtunikude ja teadufemeeeste juures, ainult mõni aruldane wälja arwatud. Arwati ka, et naesterahwa seas palju enam ja wägewamaid nõidasid on kui meestesoo seas, sest kurat mõeldi nimelt naestesoo wastu lahke olema neile oma salajat nõiawäge andma; kurat pidi naesterahvastega, kes temalt nõiawägegi wõtnud, pōrgulist armastuse elu elada wõima. Nõiausku arwatatse juba enam kui tuhande aasta eest Ristikoguduses nii wõimuka olnud olema, et alam rahwas nõidasid ära põletanud. Kiriku poolt sai nõiausk esimese kōrgema kinnituse paawst Gregor IX. läbi 1233 aastal ühe selle kohalise seadluse ilmunisega. Pärast seda andis weel paawst Johann XXII. aastal 1307 ja 1327 inetule nõiausule kuradi abil uute seadluste läbi kōwemat kinnitust ja kanged hoogu. 1350 oliwad ristiusu maades juba kanged nõiajahid lahti. Dominikaneri munga ordo liikined ja teised waimulikud mehed käiswad maad mööda ümber nõidasid ja ka ketserisi üles nuuskimas, ja kes ühe wõi teise põhjuse pärast niisuguse kahiluse alla juhtusiwad langema, wõeti warsti finni ja hakati neilt kõikfugu nõiatunnistusi nõudma, ka siis juba raskete piinamiste najal. Laksiswad ajad weel edasi, tõusis nõidade põletamine hirm-

fale wägewusele. Üks Würzburgi piiskopp ütši las-
kis 600 nõida elawalt ära põletada ja Fulda würst-
abt ütši üheksa aasta wältusel 700, Trieri pääpiisko-
pid 6000 nõida. Thomas de Tortwemada, kes 1483—
1489 Hispanias ülem inkwisor oli, lastis sellel oma
ameti ajal 8800 inimest elawalt ära põletada, muist nen-
dest kui nõiad muist kui ketserid. Kes luidagi teiste inimeste
ees kahtlasaks, põlatawaks ehk wihatawaks saanud, selle-
de kohta ülemate ehk alamate poolt midagi iseäralist mõ-
telda wõidi, oli pea kas nõia ehk ketseri nime all kinni wõet-
tud ja kiriklik wõimus tegi temaga mis arwas. Wõidi
ometi Prantsuse maa päästjagi, waga ja wahwa neitsi
Jeanne d'Arc, nõiaks arwatud ja nõiana (1431) ära
põletatud saada, ilma et kuningas Karl VII., sellele
imelik neuu tema riigi ja auujärje tagasi andnud, tema
kaitsemiseks midagi oleks teha püüdnud. Ei olnud siis
ka siinsetest waimulikudest meestest selle aja järele ku-
dagi ime, et nemad Magdaleenat juureks nõiaks ja
madalamal kraadil ka ketseriks pidasiwad. Oli
neil jo oma teada mõlema süü tarwis tema juures
põhjult küllalt. Et nad temalt piinamise abil tunnis-
tusi ei pressinud, mida ta jo hääga ei andnud, oli
nendest muidugi heldus küllalt. Tuli see heldus wist
sellest, et siin maal nõidade põletamine nii harjunud
asi ei olnud nagu õhtupoolistes riikides. Aga karis-
tawa otsuse tema kohta pidiwad nad rastema te-
gema, selleks oliwad tema süüd nende nägemise ja selle
aja olu järele wäga suured ja awalikud.

Kui nad tema eneste eest ärasaatsiwad, hakatigi
otsust walmistama. Aga midagi muud ei tuntud sel-
lets omasemaks kui surm. Kergemat otsust ei wõidud
ka pääpiiskopi kirjade pärast anda, sest iga kohtunik
wõis ise raske kahtluse ja ketserliste kaebuste alla
langeda, kui ta nõia wõi ketseri wastu pehme oli.
Siiski katjus Tallinna piiskopp Rottendorp surma ot-
suse tegemise wastu siin rääkida, sest temal oli siin

fugulase põhjusel asja halastawam olla, ja Mugala Rottendorp oli teda sellepärast ka nimelt palunud. Kui aga mitmed teised walidamalt surma nõudsiwad, jäi tema järeleandlikult wait, sest piiskopi kübar oli temale armas asi, mida ta nii kergemeelega kaotada ei tahtnud, kuna ta selle saamiseks ka hää summa eese raha oli kulutanud. Päälegi oli ta loiu loomuga pehme mees, ilma misgifuguse kindla tahtmiseta ja mehisema waimuta.

Kui Magdaleena uueste ette toodi, ütles kohtu juhataja Baldinus temale: „Kohus on walmis teie kohta oma otsust tegema, aga oma heldes, õiglases meeles annab tema meie õndsakstegewa püha kiriku armul teile weel luba, enese kaitseks midagi ütelda. Tahate teie kiriku armu meelt enese ja oma hinge wastu ära tunda ja oma süüdisid ülestunnistada ja kahetseba, siis tehakse otsus seda mööda teie kohta kergem.

Meiu waatas tõsisel, waimukal pilgul kõrge kohtu kogu pääle. „Mina olen juba ütelnud,“ kostis ta siis, „et ma selles süüta olen, mis teie minu wastu kaebate, ja et ma jurmani selles mõttes kindlaks jään. Minu kaitsemiseks aga ei wõta teie ühtegi sõna minu suust kuulda, ei taha ka mind rääkidagi lasta. Mina ei tea ühestgi kuradi wäest ega nõidumisest midagi, olen seega nõia süüist puhas. Ja seda, mis teie minule ketserlikus asjas süüks panete, olen mina otse jumalikul tahtmisel teinud, et pimeduse wõimu wähen-dada ja jumalakartust, usku ja woorust inimeste juures kaswatada püüda. Tänu Jumalale, seda on ka sündinud, olgugi ka pisut; aga paha, millest teie räägite, ei ole minu töö läbi kurgil sündinud. Teie ei wõi seda näidata ega tõeks teha. Jumal ei ole mitte pimeus, et tema meie juures kõiksugu pimedust ja rumalust armastaks. Jumal on walguis ja tõde ja tema armuline seadus on, et ka inimesed walguises ja tões elaksiwad, ja see on ka minu nõder püüdmine minu tutwate ringis olnud.

Teil on mõte mind seepärast karistada — mina ei wõi teid selles teelda, sest wõimus on teie käes. Aga ühte palun mina, mõtelge selle rahwa pääle, selle sekka teie olete tulnud Kristuse õpetust wälja laotama, et tema päästetud ja lunastatud saaks pimedusest. Aga weel ei tunne see rahwas usu walgust, ei Kristuse armuõpetust. Mitmes asjas on ta weel sügawamasse pimedusesse langenud kui tema enne oli. Ja kui õnnetumaks on tema saanud ilmaliku elu asjus, kui ära riisutud õigustest, eluhäädustest, ja seda kõik nende läbi, kes temale Kristuse armuõpetust ja usu walgust tuliwad tooma. Sellepärast, Kristuse järelekäijad ja tema karja kaitsejad, mõtelge, mis teie wõlg ja kohus on ja mis eest teie Jumalale peate wastust andma. Kui teie selle rahwa ajaliku elu õigustest olete ära riisunud, halastage siis tema pääle hinge asjusgi, walgustage teda waimu walgujega. Minu kaitseks ei taha teie minult midagi kuulda, kuulge mind siis, kui selle rahwa kaitseks midagi ütlen, kes waimu asjus teie hoole all seisab.“

Kohtu liikmed waatafiwad osalt häda ja häbiga, osalt kange wihaga tema pääle. Üks nendest kattis oma kõrwad käte alla ja karjus: „Reelatagu teda! Tal on kurat — ta on häbemata jeltfiline saadanale ja räägib saadana ette ütlemisel. Hirmus Jumala teotus, mis teda lubatakse suust wälja lobiseda.“

Kohtu juhataja andis jälle märku, et teda ära wiidaks, mis kohe sündis. Aga pea toodi ta tagasi, suruti põlwele pääle maha ja Baldinus luges otse ette: „Siüüdlaseks leitud saadanlikus nõidumise kunstis, saadanaga ühenduses olemises ja ketserliste mõtete poole hoidmises. Surmale mõistetud nende kõikide süüde eest, iseäranis nõidumise eest.“

Magdaleena kahwatas. Siis tõusis ta üles ja ütles wärisewa, surutud häälega: „Mind surmate teie küll, aga tõtt ei jõua teie surmata. Mina suren kartmata,

aga teie ei wõdi minu were pärast mitte ilma kartmata Jumala ette astuda, kui teie surma tund tuleb."

Mõni päew hiljem tehti turu pääl homiku wara walge tülles suurt puuriita. Efiti pandi tugew tulp püsti, siis laoti sellele puud ümber. See oli õnnetu neiu Magdaleena tarwis. Selle tuleriida pääl pidi ta elu lõpetama.

Juba hakkasiwad kiritute kellad helisema. Magdaleena toodi timukate wahel ja waimulikkude ja ilmalikkude kohtunikkude saadetusel wangikojast surmapaiga poole. Waimulikud isandad laulsiwad ja lugesiwad oma salmisiid, et surmaohwri hingele põrgu walu wastu tergitust teha, nagu usuti, asjalikult aga enam seepärast, et rahwas surmaohwri sõnu kuulda ei wõiks, kui see rääkida tahab.

Kui tuleriida lähidale saadi, nähti taewa alust eemalt tumedaks lõõma. Range tuulispää wiis kaugemal liiwa ja kõiksugu prügi pilwena taewa alla ja tuli lähemale.

Meheid seisiwad tulelontidega juba riida tõrwal ja jüütasiwad sellele tuld külge.

Ka Magdaleena ümbertõlgitud raamatud Testamendist pandi tuleriida pääle, et neid tema enesega ühes ära põletada.

Tuulepööre tuli ligemale.

Saadanale ära antud ohwri toojad jäiwad seisma ja üks neist hoidis risti selle ette ja rääkis temale:

"Wannu weel ära oma jumalakartmata tegusi ja ühendust saadanaga, siis saad sina tulesurmast päästetud."

"Ratsu ennast päästa igawesest surmast," ütles Magdaleena ja keeras põlgdusega temale selja.

Siis hakati teda tuleriida pääle üles wiima, mis teisest küllest juba põlema hakkas. Aga ei läinud see enam. Range tuulepööre oli siia ulatanud, wiskas majade päält katukseid ära, pillas inimesi turul maha, keerutas puud riidast laiale ja üles õhu sisse. Ja seljamal pilgul tuli suur jalk ratsawäge kangeste ajades turule ja tuule

kiirusel tõmmati surmale mõistetud wang ühe hobuse selga ja jälle kihutas ratsaliste salt tuhat nelja tagasi.

Kohtuametnikud kui ka nende teendrid ja ka rahwas oliwad tuulispää keerutusest ehmatanud ja selle hoopides olalt uimased, mitmed ühest kohast teisi wirutatud ja ägades maas, ei mõistnud ega wõinud siis ka midagi ratsanikkude salga talistamiseks teha. Suurem hulk pidas tuulispääd Jumala saateks, mõned ka Magdaleena enese nõiatööks, kõi aga oliwad kui haliwatud ja jäiwad kohtumisele järele wahtima, kui ratsalised tagasi kihutatiwad. Muiist kohtunikka ei näinudgi segadusega kohe, et Magdaleena ära oli. Kui seda nähti, hakati küll hõbuseid otsima, et ratsanikkude salgale järele ajada; aga see ei läinud enam. Neil ei olnud ühtegi hobusemest kaitseks ega saatjaks, kui nad wangiga tuliwad, sest kes wõis arvata, et keegi oleks julgenud saadanale ära antud nõida päästma tulla.

Neti küll weel mitut teed mööda linnast wälja, et nõia päästjatele järele saada, aga ei saadud neid nähagi. Iga tee ääres kuuldi küsimise pääle ainult nii palju, et ratsalisi siit mööda kihutanud, aga kes nad olnud wõi kuhu läinud, sellest ei teatud midagi.

Magdaleena jäi kadunuks. Kõit kuulamine ja otsimine oli asjata. Nii palju usuti, et Edgard von Rottendorp tema päästja olnud, sest ka see ise oli kadunud. Saadi wiimaks ka kuulda, et Magdaleena läbi Narwa Wenemaale wiidud.

Wenemaalt oli Edgard enesele mehi palganud ja nendega siia ruttanud. Paar päewa enne surmaotsuse täitmist oli ta nendega siia jõudnud ja siin neid osalt linnas, osalt linna rajades salajal hoidnud, kuna ta ise paraja päästmise pilgu pääle luuranud. Tuleriida pääle toomine oli selleks kõige õigem aeg. Siis oli ta oma meestega Magdaleena surmarongile wastu tormanud ja tema elawalt nende käest ära päästnud.

Wenemaal jäiwad Edgard ja Magdaleena õena ja

wennana elama ja oliwad ka selle wiisiga õnnelikud. Siin ei olnud neil enam karta, sest siia ei ulatanud Katoliku usu wõimus.

Pea kirjutas Edgard siit ka oma isale ja andis temale oma adressi teada. Sellel oli iseäraline ihaldus oma laste juure elama minna. Ta müis oma mõisa siin maal ära ja lätsgi laste juure wägewasse Nowgorodi linna. Ka Magdaleena ema Truuta ja selle wõõra isa Tootsi wiis ta kaasa, sest nüüd, kui Magdaleena ära, ei olnud Matla hõrra neid enam temale keelanud. Ta oli nad temale kergete tingimistega andnud, sest temagi soowimine oli see, et Magdaleena ja tema ema weel üksteist näha saaksiwad.

Nowgorobis rääkis Magdaleena ema, kui tord waimuhüüdest jutt oli, mis Tallinna mungakloostri kirikus kuulnud, ka ära, et tema ühele mungale, kui ta Mugala wallas perenaene olnud, Magdaleena sündimise saladust olla pihtinud, sellele oma tütrekese õiget isa nimetanud. Sellest märkasiwad teised ka selgeste, et see waim, kes jääl Magdalenat Edgardi õeks tunnistanud, seesama munt oli, kes ligi paarikümne aasta eest Truutat pihtinud. Ta ei olnud awalikul wiisil seda tunnistada wõinud, sest pihti saladuste awaldamine oli ja on raske trahwiga keelatud, mispärast ta siis salajalt ja waimu wiisil pidi jääl takistajaks hakkama, kus seda tarwis teadis olema.

Rottendorpi perekond elas Nowgorobis õnnelikult ja rahulikult. Pea sai Magdaleena siin ühele Wene wõrstile mehele, kellega ta armastuses elas. Ka wana Rottendorp armastas teda ellaste, ei nimetanud teda ka enam ristitütrelks, waid tütreks; ja tema ei nimetanud teda ka enam ristiiaks, waid isaks.

Lõpp.

argu
ja tuule

